

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

*Шістдесят сьомі
економіко-правові дискусії*

*Серія: Соціальні та гуманітарні
науки*

28-29 липня 2022 р.

**Матеріали міжнародної наукової
інтернет-конференції**

**Львів, Україна
Переворськ, Польща
2022**

УДК 001 (063)

Шістдесят сьомі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Львів, Україна – м. Переворськ, Польща, 28-29 липня 2022 р.) / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Львів : ФО-П Шпак В.Б. – 87 с. – ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, Західноукраїнський національний університет;

Шевченко (Огінська) Анастасія Юрійвна, кандидат економічних наук, Think Global Ternopil;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, здобувач Університету митної справи та фінансів.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2022

© Автори статей 2022

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

*Гук Ольга Володимирівна,
кандидат економічних наук,
Національний технічний
університет України «Київський
політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського», м. Київ*

ВІТЧИЗНЯНІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах російської агресії в Україні відбулися зміни у багатьох сферах, в тому числі і в економічній, що не могло не відобразитися на кількості підприємств і в свою чергу створило надскладні умови для функціонування бізнесу. Порівняємо кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання за липень 2021-2022 рр. (таблиця 1).

Таблиця 1

Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання (липень 2021-2022 рр.)

Назва організаційно-правової форми	Липень 2021 р.	На 01 липня 2022 р
Україна	1417488	1450506
з них		
Фермерське господарство	48379	49322
Приватне підприємство	200125	199876
Державне підприємство	3696	3614
Казенне підприємство	30	30
Комунальне підприємство	14253	14166
Дочірнє підприємство	11512	11437
Іноземне підприємство	628	623
Підприємство об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки)	3357	3377
Підприємство споживчої кооперації	1142	1116
Акціонерне товариство	13675	7189
З них		
Відкрите (публічне) акціонерне товариство	1234	1649
Закрите (приватне) акціонерне товариство	5339	4770
Товариство з обмеженою відповідальністю	725288	751787
Товариство з додатковою відповідальністю	1509	1507
Повне товариство	1301	1291

Продовження таблиці 1

Командитне товариство	369	369
Кооперативи	28980	419
Виробничий кооператив	2193	2181
Обслуговуючий кооператив	20414	20896
Споживчий кооператив	774	776
Сільськогосподарський виробничий кооператив	1006	994
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив	1287	1271
Орган державної влади, з них	94655	6000
Державна організація (установа, заклад)	10320	9821
Комунальна організація (установа, заклад)	58961	57975
Приватна організація (установа, заклад)	1392	1462
Організація (установа, заклад) об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки, споживчої кооперації тощо)	1484	1481
Асоціація	2501	2516
Корпорація	554	552
Консорціум	124	162
Концерн	186	187
Спілка споживчих товариств	312	308
Інші об'єднання юридичних осіб	744	741
Політична партія	15321	14532
Громадська організація	94738	98039
Громадська спілка	1975	2140
Релігійна організація	26785	26950
Профспілка, об'єднання профспілок	28894	28958
Творча спілка (інша професійна організація)	318	317
Благодійна організація	20199	24090
Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку	36420	38091
Товарна біржа	615	583
Кредитна спілка	1051	1044
Споживче товариство	4366	2
Недержавний пенсійний фонд	73	72

Джерело: складено автором на основі [2, 3]

З таблиці 1 видно динаміку до збільшення кількості (за перше півріччя 2022 р.): фермерських господарств – на 2%, підприємств об'єднань громадян – на 1%, товариств з обмеженою відповідальністю – на 4%, обслуговуючих кооперативів – на 3%, приватних організацій – на 5%, асоціацій – на 0,6%, консорціумів – на 23,5%, громадських організацій – на 3,4%, громадських спілок – на 7,7%, релігійних організацій – на 0,6%, благодійних організацій – на 16,2%. Разом з тим, суттєво зменшилася кількість: акціонерних товариств – на 47,4%,

кооперативів – на 98%, органів державної влади – на 93,6%, політичних партій – на 5,1%, споживчих товариств – на 99,9%.

Після вторгнення росії в Україну благодійних організацій зареєструвалось в 4 рази більше, ніж за весь 2021 рік, зокрема в 2021 році було зареєстровано 792 благодійні організації, а за перше півріччя 2022 року – 3 364.

В умовах війни однією із найнебезпечніших загроз національній безпеці України є «комп'ютерна злочинність» яка створює внутрішні та зовнішні загрози в сфері управління, бізнесу, торгівлі. З цією метою державі необхідно працювати в напрямку формування комплексних заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки держави, вдосконаленню інформаційної політики України, удосконаленню системи правового та наукового забезпечення інформаційної безпеки, удосконалення системи оперативного інформаційно-аналітичного забезпечення, зокрема у сфері національної безпеки та оборони [4].

Сучасні підприємства потребуватимуть аналізу фінансового стану підприємства, визначенню можливих варіантів розвитку підприємства, реалізації ефективної стратегії розвитку підприємства, розкриттю прогнозованих змін функціонування підприємства [1].

Таким чином, з метою виходу підприємств із кризи, важливою є політика держави в напрямку забезпечення інформаційної безпеки, досягнення стратегічного балансу потенціалу підприємства, в тому числі ефективного використання ресурсів та резервів підприємства, приведення у відповідність всіх елементів стратегічного потенціалу підприємства відповідно до змін зовнішнього середовища, а також формування дієвих бізнес-моделей.

Література:

1. Артеменко Л. П., Гук О. В., Жигалкевич Ж. М. Реалізація стратегії розвитку підприємства: синергійний підхід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. №19. С. 12-14. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ipd_2009_19_5.pdf

2. Гук, О. В. Економіка та фінанси підприємства. Конспект лекцій. Частина 1 [Електронний ресурс] : навчальний наочний посібник для здобувачів ступеня бакалавра, які навчаються за освітньою програмою «Менеджмент і бізнес-адміністрування» спеціальністю 073 «Менеджмент» / О. В. Гук ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 10,28 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 220 сл. – Назва з екрана. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/47959>
3. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
4. Економічна безпека підприємств: Підручник // Ортинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б. та ін.; / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко, М. І. Керницька, О. В. Гук, Г. І. Шимечко, М. О. Живко – К.: Алерта, 2011. – 704 с. – ISBN 978-617-566-035-5. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/673/1/%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>

*Нагорнюк Оксана Петрівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та
публічного управління факультету
управління фінансами та бізнесу,
Львівський національний
університет імені Івана Франка*

ДЕРЖАВНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ДЛЯ ПОШУКУ ЕФЕКТИВНИХ СПОСОБІВ АКУМУЛЮВАННЯ ЕНЕРГІЇ

Виробництво та використання електроенергії завжди було пріоритетним та ще в більшій мірі тепер, коли відбувається обмеження доступу до таких енергетичних ресурсів як вугілля, нафта та газ. Науковці

всього світу активно шукають різноманітні способи не лише економії енергії, але й її накопичення, зберігання та акумулювання, щоб у разі потреби можна було б її використати. Суть проблеми в тому, що при стабільному виробництві електричної енергії її споживання досить нерівномірне. Не можна уникнути добових та сезонних коливань використання електричної енергії. Добре відомо, що максимальне навантаження споживання відбувається в денний період доби та взимку, в інший час і період є невикористане перевиробництво енергії та даремні втрати енергоресурсів. Тобто відбувається або нестача електроенергії, або її перепродукція. Звичайно, у разі перепродукції енергії можна зупиняти окремі енергоблоки, але повторний їх запуск вимагає значних перевитрат сировини. Тому у разі перевиробництва електроенергії більш раціональним і економічно вигідним є її накопичення та зберігання. Це стосується і відновлювальних джерел енергії, робота яких в значній мірі залежить від клімату та погодних умов.

Ефективність технологій акумулювання енергії оцінюється за значенням ККД, що визначається як відношення корисно використаної енергії до сумарної кількості акумульованої енергії. Зокрема, оцінки ефективності накопичувачів енергії прийнято проводити у порівнянні з двигуном зовнішнього згоряння (ДЗЗ), у якого ККД становить приблизно 23%. За офіційними даними, всі системи зберігання енергії демонструють показники ККД значно вищі, ніж у ДЗЗ.

На даний час відомо 6 способів зберігання і накопичення енергії [1]. Оцінимо їх ефективність та можливість використання стосовно наших умов.

1. Літій-іонні акумулятори. Це найсучасніший вид акумуляції енергії. Їх ККД біля 90%. Зберігання енергії в літій-іонних батареях вважається одним із найефективніших. Але це до певного часу, поки акумулятор не почне інтенсивно втрачати працездатність. Перевагами цього способу є мобільність, швидкий монтаж, практично миттєва видача накопиченої енергії у мережу (десяті секунди). Мінуси: висока вартість, деградація та відсутність способів утилізації акумуляторів. Основна проблема літій-іонних систем – деградація (втрата ємності). Ступінь деградації залежить від інтенсивності використання акумулятора – наскільки часто він працював у пікові

навантаження, як часто він розряджався до нуля. В середньому через десять років ємність акумулятора знижується до економічно не вигідних рівня використання. Вартість літій-іонних батарей оцінюється в \$213 – \$640 за кВт•год.

2. Водневі накопичувачі. Суть цієї технології полягає в тому, що надлишкова електроенергія використовується для виробництва водню шляхом електролізу. Далі водень можна перетворювати на метан, якщо є джерело вуглецю. Газ зберігається у спеціальних резервуарах і вивільняється за необхідності. ККД для таких систем – близько 50%. Тепер проводять удосконалення у сфері високотемпературного електролізу та метанування, тому ефективність цього способу вже перевищує 75%. Технологія виробництва водню є найбільш ефективною для довгострокового зберігання енергії, але для добових циклів такий спосіб малоефективний, надто дорогий і трудомісткий.

3. Гідроакумуляція. Станції гідроакумуляції – це перевірена десятиліттями і єдина технологія акумуляції, яка вже використовується в Україні. Їх максимальний ККД близько 0,75. Переваги: недороге зберігання, можливість досягнення великих потужностей. Недоліки: дороге та тривале будівництво, необхідність відповідного ландшафту, не всюди є наявність річок та можливість створення водосховищ.

4. Гравітаційні системи збереження енергії. Їх принцип роботи ґрунтується на гравітації. Плюси: швидкість будівництва та відносна дешевизна. Недоліки: нова технологія з недоведеною ефективністю. Принцип дії ґрунтується на тому, що надлишок електроенергії застосовується для підняття масивних об'єктів на певну висоту, що потім, опускаючись вниз, приводять в дію електрогенератори. Для прикладу, це можуть бути вагони транспортовані на вершину гори. Кожен із вагонів оснащений генератором на 2 МВт, при підйомі він працює як електромотор, а на спуску віддає енергію в мережу. ККД усієї системи оцінюється в 80-86%. Різниця у висоті між точками становить 900 м (це дуже великий перепад висот, у більшості ГАЕС такого немає), довжина колій, якими рухаються вагони, 8 км. На піку система видає до 50 МВт потужності. Це близько 1,5 МВт із кожного з 32 вагонів (з урахуванням усіх втрат). Однак, цю технологію можна реалізувати лише в гірській місцевості.

5. Термальні накопичувачі енергії. Цей спосіб підходить тільки для сезонного зберігання енергії. Суть способу полягає в тому, що надмірна енергія, перетворюється на тепло, нагріваючи каміння (до 600 °C), що захищене ізолюваним покриттям. Коли виникає необхідність додаткової електрики, парова турбіна перетворює теплову енергію назад в електрику. Сам проект недорогий в організації, але й ефективність його теж поки що невисока. Планується, що сховище зможе вміщувати близько 36 МВт-год енергії в контейнері з близько 2000 куб. м скельної породи. За допомогою бойлера накопичене тепло генеруватиме стільки пари, що компактна парова турбіна Siemens може виробляти до 1,5 мегават електроенергії до 24 годин на добу. На ранніх етапах розробки ККД кам'яного сховища становитиме близько 25%. У майбутньому концепція має потенціал ефективності близько 50%.

6. Акумуляція енергії стисненого повітря. При позі піковому споживанні електроенергія використовується для стиснення повітря в підземній шахті чи соляній печері за допомогою компресора, а коли споживання електроенергії досягає піку, повітря випускається, запускаючи в дію повітряну турбіну для вироблення електроенергії. Недавно така електростанція була створена в Китаї [2], вона акумулює енергію стисненого повітря на базі соляної печери. Зокрема, Інформаційне агентство Сінхуа повідомляє, що цей факт знаменує собою значний прогрес Китаю в галузі дослідження та застосування нових технологій зберігання енергії.

Останній спосіб акумулювання енергії є найбільш ефективним, зокрема для Львівщини, де розташовані 14 вугільних і соляних шахт, 11 з яких недіючі [3]. Дві з них пропонується використати як об'єкт туризму та промислового виробництва, а всі інші не задіяні. Технологія наповнення шахт відпрацьована, оскільки в цьому регіоні знаходиться найбільше в Європі газосховище [4]. Цей спосіб акумулювання енергії безкоштовного стисненого повітря може сприяти створенню не лише енергосистеми нового типу, а й сприяти охороні навколишнього середовища як нове джерело енергії без викидів вуглекислого газу. Для реалізації цього проекту потрібно застосування кластерного управління, що поєднує господарські публічні структури, державну та місцеву владу, компетентних осіб, спеціалістів з даної галузі та залучення інвестицій.

Література:

1. Способи зберігання енергії [Електронний ресурс]. <https://ukranews.com/news/859598-kitaj-podklyuchil-pervuyu-elektrostantsiyu-dlya-hraniya-energi-szhatogo-vozduha-v-solyanoj>
2. Китай підключив першу електростанцію на стиснутому повітрі [Електронний ресурс]. <https://ukranews.com/news/859598-kitaj-podklyuchil-pervuyu-elektrostantsiyu-dlya-hraniya-energi-szhatogo-vozduha-v-solyanoj>
3. Шахти Львівщини [Електронний ресурс]. <https://varianty.lviv.ua/81313-shakhty-lvivshchyny-peretvoriat-v-obiekty-turyzmu-i-promyslovosti>
4. Газосховища Львівщини [Електронний ресурс]. <https://suspilne.media/160834-dla-potreb-usiei-kraini-ak-u-shovisah-na-lvivsini-zberigaut-gaz/>

*Товкун Людмила Вікторівна,
кандидат економічних наук,
кафедра фінансового права,
Національний юридичний
університет імені
Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Основною тенденцією розвитку сучасного суспільства стало широке залучення інформаційної мережі Інтернет до сфери підприємницької (комерційної) діяльності. Так, більшість компаній світу, як великих і малих, здійснюють підприємницьку діяльність саме так, що дозволяє їм продавати товар та пропонувати свої послуги споживачам у більших масштабах і більшому асортименті, покращуючи при цьому якість обслуговування клієнтів і зменшуючи свої витрати.

Питання правового регулювання електронної комерції виходять далеко за межі однієї країни, а тому світове співтовариство зосереджує увагу на уніфікації та гармонізації законодавства і сприяє розробці єдиних принципів і положень щодо розвитку електронної комерції. Такий підхід дозволяє застосувати єдиний правовий режим до законодавчого регулювання цієї сфери господарювання. Ратифікувавши Угоду про асоціацію з ЄС, Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити поступову адаптацію законодавства України до законодавства ЄС, відповідно до напрямків, визначених в Угоді. Одним із таких напрямків є розвиток електронної комерції.

В Україні сфера електронної комерції знаходиться на етапі активного розвитку. Основним нормативно-правовим актом в цій сфері є Закон України «Про електронну комерцію» (Закон № 675-VIII) [1]. З його прийняттям був врегульований значний масив суспільних відносин, які до цього часу взагалі знаходились поза рамками правового регулювання, а саме: організаційно-правові засади діяльності у сфері

електронної комерції, порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-комунікаційних систем та права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції та інші. Також вперше на законодавчому рівні було дано визначення ряду основних понять у цій сфері, а саме: поняття «електронна комерція» і «електронна торгівля», що дало можливість визначитись зі змістом та особливостями електронної комерції і розглянути питання щодо їх співвідношення. Відповідно до ст.3 Закон № 675- VIII під електронною комерцією розуміють відносини, дія яких спрямовується на отримання прибутку у зв'язку зі здійсненням правочинів, які спрямовані на набуття, зміну або припинення прав та обов'язків, які виникають під час використання інформаційно-телекомунікаційних систем і внаслідок використання таких систем виникають права та обов'язки майнового характеру [1]. Виходячи з такого визначення можна підкреслити низку особливостей, притаманних електронній комерції, а саме те, що здійснення електронної комерції передбачає наявність системи відносин у сфері електронних документів і документообігу; у сфері укладання правочинів, середовищем для яких є мережа електрозв'язку; у сфері надання банківських послуг з урахуванням розвитку інформаційних технологій; у сфері використання електронних підписів тощо [2]. Тому логічним є те, що правове регулювання електронної комерції в Україні здійснюється не лише Законом України № 675-VIII, а й іншими нормативно-правовими актами, до яких відносять: міжнародні договори України, ратифіковані Верховною Радою України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закони України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про банки і банківську діяльність», «Про страхування», «Про захист прав споживачів», «Про рекламу», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про захист персональних даних» та інші. Однак, незважаючи на таке нормативно-правове регулювання, варто зазначити, що воно натепер є недосконалим і потребує змін. Це пов'язано з особливостями здійснення електронної комерції, і з тим, що нажаль, така кількість нормативно-правових актів часто розрізнено регулює сферу застосування тих чи інших елементів електронної комерції, що породжує певні колізії. У ст. 3 Закону № 675-VIII, дається визначення електронної торгівлі, під якою

визнано господарську діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-телекомунікаційних систем [1]. Таким чином, законодавець тлумачить електронну торгівлю як господарську діяльність з акцентом на купівлі-продажу товарів з використанням інформаційних технологій та мережі Інтернет.

Аналізуючи питання співвідношення електронної комерції і електронної торгівлі слід звернути увагу на поняття електронного бізнесу, як одного із важливих елементів ведення господарської діяльності із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Незважаючи на те, що більшість науковців не акцентують увагу на відмінностях між цими поняттями, зазначимо, що вони не є тотожними. Не дивлячись на те, що в Україні не має законодавчого визначення поняття електронного бізнесу, на нашу думку, він за своїм змістом є більш широким поняттям, ніж електронна комерція. Електронний бізнес, наряду з веденням господарської діяльності, включає використання інформаційно-комунікаційних, мережних технологій, систему управління компанією, певні маркетингові дослідження, використання електронної реклами та інше. Електронна комерція є важливою його складовою. Вона, будучи формою пропозиції та постачання продукції, де вибір, замовлення, оплата товарів відбуваються через комп'ютерні мережі, включає в себе не лише купівлю-продаж товарів, а й надання послуг, виконання робіт тощо[3]. Треба зазначити, що електронна комерція тісно асоціюється саме з електронною торгівлею. Але проаналізувавши визначення електронної торгівлі дане у Законі № 675-VIII, можна стверджувати, що вона є складовою електронної комерції і включає лише відносини електронної купівлі-продажу товарів.

Стрімкий розвиток електронної комерції зумовлений значною кількістю переваг, що отримують споживачі при замовленні товарів та послуг через Інтернет. До них відносять: низьку собівартість придбання товарів з розширенням кордонів бізнесу і виходом на міжнародний ринок. Такий ринок не має часових обмежень, що істотно збільшує реалізацію товарів (послуг) і доходи, створення робочих місць для кваліфікованої робочої сили. Споживачеві електронна комерція дає переваги купувати дешеві товари з економією часу на пошук. Розширення

дистанційних сервісів відкривають доступ до інших сфер, таких як електронне страхування послуг та інші. Значно знижуються витрати, пов'язані з обміном інформацією за рахунок використання більш дешевих засобів телекомунікації. Присутня більша відкритість компаній до споживачів, та зростання податкових надходжень від застосування електронних платежів.

Але існують і певні недоліки, що обмежують застосування і розвиток електронної комерції, а саме: користування Інтернетом не виходить на тотальний рівень через недостатню комп'ютерну грамотність, через фінансові проблеми та недовіру ряду потенційних користувачів до такої мережі; перенасиченість Інтернет-магазинів зайвою інформацією, що провокує втрату потенційних покупців; система не підходить для продажу товарів із нетривалим терміном використання; багатьох не задовольняють терміни доставки, можливі проблеми при поверненні товару; значна інформаційна небезпека під час роботи в мережі Інтернет; питання прозорості (через засоби ідентифікації особи користувача можна здійснювати контроль за людьми, перевіряти їх діяльність) та інше.

Література:

1. Про електронну комерцію : Закон України від 3 вересня 2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
2. Товкун Л. В., Федоровська М. А. Актуальні питання правового регулювання електронної комерції в Україні. Юридичний науковий електронний журнал, № 9/2020. С. 282-286. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2020/71.pdf
3. Zwass V. Electronic Commerce : Structures and Issues. International Journal of Electronic Commerce. 1996. Vol. 1. Issue 1. P. 3-23. DOI: 10.1080/10864415.1996.11518273. URL: <https://www.jstor.org/stable/27750797>

*Юморанов Денис Ігорович,
аспірант Науково-дослідного
інституту публічного права,
м. Київ, Україна*

*Науковий керівник:
Короєд Сергій Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВОЄННИМ СТАНОМ В УКРАЇНІ

Ринок природного газу являє собою сукупність правовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу, постачання природного газу, а також надання послуг з його транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), послуг установки LNG. Адміністративно-правове (державне) регулювання забезпечення функціонування ринку природного газу здійснює регулятор, яким виступає Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) [1]. НКРЕКП є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України та здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг [2].

Серед вчених-юристів мало зустрічається наукових публікацій, присвячених адміністративно-правовому регулюванню відносин функціонування ринку природного газу, що здійснюється НКРЕКП, а також адміністративно-правовому статусу самої НКРЕКП. В основному роботи стосуються регулювання енергетичного ринку [3]. Ми не ставимо перед собою за мету давати оцінку правовому статусу НКРЕКП як державного органу, а розглянемо функціональний аспект, пов'язаний із забезпеченням здійснення з боку НКРЕКП, як регулятора, оперативного і ефективного адміністративно-правового регулювання сфери

газопостачання у зв'язку із воєнним станом, введення якого об'єктивно зумовлює необхідність запровадження додаткових заходів державного реагування для запобігання підвищенню цін та тарифів на відповідних ринках, а також належному забезпеченню газопостачання.

Оцінка ефективності здійснення НКРЕКП адміністративно-правового впливу на функціонування ринку природного газу вимагає наукового аналізу основних рішень, прийнятих регулятором в період дії воєнного стану в Україні.

Так, з метою врегулювання ринку природного газу в умовах воєнного стану в Україні державний регулятор (НКРЕКП) прийняв ряд рішень:

1. Постанова від 30.06.2022 № 658 «Про особливості надання послуг транспортування природного газу з метою виконання спеціальних обов'язків в умовах воєнного стану» [4]. Цим рішенням Регулятор зобов'язав ТОВ «Оператор газотранспортної системи України» здійснювати надання послуг транспортування природного газу операторам газорозподільних систем та суб'єкту, на якого покладенні спеціальні обов'язки щодо продажу природного газу операторам газорозподільних систем, у межах реалізації таких обов'язків з урахуванням наступних особливостей: 1) здійснювати безумовне підтвердження поданих номінацій та/або погодження торгових сповіщень у рамках функціонування балансуючої групи, створеної з метою виконання покладених спеціальних обов'язків щодо продажу природного газу операторам газорозподільних систем; 2) відмова в реєстрації балансуючої групи для виконання покладених спеціальних обов'язків щодо продажу природного газу операторам газорозподільних систем може бути здійснена виключно на підставі абзаців другого, третього та п'ятого пункту 5 глави 7 розділу XIV Кодексу газотранспортної системи. В обґрунтування необхідності прийняття такого рішення слід зазначити, що відповідно до положень частини першої статті 11 Закону України «Про ринок природного газу», з метою забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу на суб'єктів ринку природного газу у виключних випадках та на визначений строк можуть покладатися спеціальні обов'язки в обсязі та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України. Обсяг та умови виконання спеціальних обов'язків, покладених Кабінетом

Міністрів України на суб'єктів ринку природного газу, мають бути необхідними та пропорційними меті задоволення правомірного загальносуспільного інтересу та такими, що створюють найменші перешкоди для розвитку ринку природного газу.

Так, пунктом 4 Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу визначено, що такі спеціальні обов'язки покладені, зокрема на ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» - щодо продажу природного газу операторам газорозподільних систем на умовах, передбачених пунктом 6 цього Положення. Пунктом 6 Положення встановлено, що з 1 червня 2022 р. та протягом дії воєнного стану, а також протягом шести місяців після його припинення або скасування ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» реалізує природний газ операторам газорозподільних систем у розмірі нормативних, понаднормованих втрат та виробничо-технологічних витрат, втрат, зумовлених воєнними діями та понесених у зв'язку із запобіганням/врегулюванням гуманітарних кризових ситуацій, на підставі договору купівлі-продажу природного газу за встановленими цінами. Відповідно до підпункту 1.1 пункту 1 додатку 2 до Положення, реалізація природного газу в період з 1 червня 2022 р. та протягом дії воєнного стану, а також протягом шести місяців після його припинення або скасування здійснюється у разі, коли оператор газорозподільної системи приєднується до договору про утворення балансуєної групи, де стороною, відповідальною за добовий небаланс групи, є ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України». Враховуючи зазначене вище, з метою безумовного належного виконання суб'єктами ринку природного газу спеціальних обов'язків в умовах дії воєнного стану і прийнято зазначену постанову.

2. Постанова від 29.03.2022 № 355 «Про особливості надання послуг з приєднання до газорозподільних систем під час дії воєнного стану» [5]. Зазначеною постановою передбачається: забезпечення врегулювання процедури надання послуг з приєднання об'єктів замовників щодо яких наявна довідка військової адміністрації про необхідність термінового приєднання об'єктів, що використовуються для задоволення потреб військових адміністрацій, а також інших підприємств, незалежно від форми власності, які виконують мобілізаційне

завдання за укладеними договорами, Збройних Сил України, інших військових формувань України, правоохоронних органів і сил цивільного захисту; стислі терміни надання послуги з приєднання об'єктів замовників, що використовуються для задоволення потреб військових адміністрацій, а також інших підприємств, незалежно від форми власності, які виконують мобілізаційне завдання за укладеними договорами, Збройних Сил України, інших військових формувань України, правоохоронних органів і сил цивільного захисту; зменшення кількості документів для отримання послуги з приєднання під час воєнного стану.

3. Постанова від 17.03.2022 № 348 «Про виконання інвестиційних програм Операторів ГРМ, Оператора ГТС та Оператора газосховищ у період дії воєнного стану в Україні» [6]. Зазначеною постановою фактично дозволено на період воєнного стану в Україні Операторам ГРМ, Оператору ГТС та Оператору газосховищ використання коштів, визначених як плановані тарифні джерела фінансування відповідних інвестиційних програм, на ліквідацію наслідків аварійних ситуацій, викликаних веденням воєнних дій на території здійснення ліцензованої діяльності, а також на першочергові заходи, що безпосередньо спрямовані на забезпечення надійної та безпечної експлуатації та підтримання у належному стані об'єктів газорозподільної системи/газотранспортної системи/газосховищ, що знаходяться в їх власності або користуванні, у тому числі на правах господарського відання, користування чи експлуатації. Надзвичайно важлива постанова, яка фактично визначила джерела фінансування настільки необхідні для ліквідації наслідків аварійних ситуацій, викликаних веденням воєнних дій на території України, дозволивши Операторам ГРМ, Оператору ГТС та Оператору газосховищ використати кошти призначені для виконання інвестиційних програм (фактично зупинивши виконання інвестиційних програм, що в умовах війни було б і не можливим).

4. Постанова від 21.06.2022 № 613 «Про особливості зміни постачальника природного газу споживачем, що не є побутовим, в умовах воєнного стану» [7]. Зазначена постанова дозволяє з 1 липня 2022 року (дата визначена у тексті постанови) непобутовим споживачам для укладання договору постачання природного газу з новим постачальником не потрібно надавати ні письмового дозволу на перехід, ні акт звірки

або довідку від чинного постачальника з посвідченням відсутності простроченої заборгованості. Важливість зазначеної постанови полягає у наступному. Відповідно до положень розділу IV Правил Правила постачання природного газу, затверджені постановою НКРЕКП від 30.09.2015 № 2496, кожен споживач має право на вільний вибір постачальника шляхом укладення з ним договору постачання природного газу відповідно до умов та положень, передбачених цими Правилами. Зміні постачальника має передувати укладення договору постачання природного газу з новим постачальником та розірвання договору постачання природного газу з діючим постачальником або його призупинення в частині постачання природного газу в певному розрахунковому періоді. Для зміни постачальника у споживача має бути відсутня прострочена заборгованість за поставлений природний газ перед діючим постачальником, що підтверджується письмовою довідкою діючого постачальника або складеним з ним актом звірки взаєморозрахунків, або наявний письмовий дозвіл діючого постачальника на перехід споживача до нового постачальника. Слід зазначити, що у зв'язку з бойовими діями, що тривають в Україні внаслідок військової агресії Російської Федерації, існують випадки коли постачальники природного газу не мають можливість своєчасно надати споживачам письмову довідку або акт звірки взаєморозрахунків про відсутність простроченої заборгованості споживача за поставлений газ перед діючим постачальником, або письмовий дозвіл на перехід споживача до нового постачальника. У такому випадку споживач, що не є побутовим, позбавлений можливості змінити постачальника природного газу, та як наслідок, у разі відсутності підтвердженого обсягу для потреб такого споживача, до нього можуть бути застосовані заходи з припинення/обмеження газопостачання. Відповідно з метою недопущення таких відключень для непобутових споживачів і була прийнята ця постанова.

Здійснений нами науково-практичний аналіз зазначених вище рішень НКРЕКП свідчить про нагальну необхідність запровадженого адміністративно-правового регулювання у зв'язку із воєнним станом, яке має забезпечити ефективне функціонування ринку природного газу в Україні.

Література:

1. Про ринок природного газу: Закон України від 9 квітня 2015 року № 329-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>.
2. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закону України від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>.
3. Бенедик Я. С. Специфіка регламентації правового статусу національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, з огляду на зобов'язання України за угодою про асоціацію та договором про заснування енергетичного співтовариства. Право і суспільство. 2000. № 5. С. 62-69. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.5.9>.
4. Про особливості надання послуг транспортування природного газу з метою виконання спеціальних обов'язків в умовах воєнного стану: постанова НКРЕКП від 30.06.2022 № 658. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-osoblivosti-nadannya-poslug-transportuvannya-prirodnogo-gazu-z-metoyu-vikonannya-specialnih-obovyazkiv-v-umovah-voyennogo-stanu>.
5. Про особливості надання послуг з приєднання до газорозподільних систем під час дії воєнного стану: постанова НКРЕКП від 29.03.2022 № 355. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-osoblivosti-nadannya-poslug-z-priyednannya-do-gazorozpodilnih-sistem-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu>.
6. Про виконання інвестиційних програм Операторів ГРМ, Оператора ГТС та Оператора газосховищ у період дії воєнного стану в Україні: постанова НКРЕКП від 17.03.2022 № 348. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-vikonannya-investicijnih-program-operatoriv-grm-operatora-gts-ta-operatora-gazoshovishch-u-period-diyi-voyennogo-stanu-v-ukrayini>.
7. Про особливості зміни постачальника природного газу споживачем, що не є побутовим, в умовах воєнного стану: Постанова НКРЕКП від 21.06.2022 № 613. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-osoblivosti-zmini-postachalnika-prirodnogo-gazu-spozhivachem-shcho-ne-ye-pobutovim-v-umovah-voyennogo-stanu>.

*Бичук Ірина Олександрівна,
кандидат філософських наук,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки*

КЛАСОКРАТИЧНА ТЕОРІЯ У СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО

Власну класифікацію форм режиму В.Липинський розробив на підставі аналізу різних типів взаємовідносин «активних і пасивних елементів – тих, які правлять, і тих, ким правлять», – котрі характеризуються «певними сталими формами матеріального життя ... і в парі з даним методом організації аристократії, і з певною сприятливістю цього методу з боку пасивних мас» [1, с.192-193]. Визнаючи ці типи, автор насамперед намагався з'ясувати, який з них більше підходить для застосування в Україні.

Найкращою формою політичного режиму як методу здійснення державної влади і організації еліти В. Липинський вважає «класократичний». Він називає його так за аналогією з відповідним типом соціально-політичного устрою. На його думку, суспільство складається із професійно-виробничих верств, класів, котрі об'єднує «спільна їм усім одна віра в непорушні Божеські закони; одна громадська мораль, впливаючи з закону праці» [1, с.208]. Вони мають спільний інтерес у нормальному протіканні суспільного процесу, а тому домагаються і сталої державної політики. Все це може забезпечити лише сильна, впливова, авторитетна провідна верства, сформована на засадах класового представництва.

Виходячи з таких світоглядно-аргументаційних засновків, В. Липинський називає «класократію» методом правління осілого продуцента – войовника, тобто людини, котра продукує матеріальні цінності [хліб, товари], і, завдяки своїй вродженій войовничості та виробленій відповідним вихованням звичці до організації, уміє цій продукції надати не анархічні спекулятивні форми, а усталені,

зорганізовані. Таким чином, влада тут належить «організаторам матеріальної продукції». Саме ця провідна верства спроможна забезпечити повну законність і сприйняття своїх дій підвладним суспільством, завдяки чому еліта матиме «високий моральний авторитет» – значущу запоруку ефективного застосування нею влади.

Класократія завжди репрезентує національну традицію і водночас забезпечує єднання всіх соціальних верств в органічну національну цілість – надійне підґрунтя існування національної держави. Тому цілком логічно, що «у теорії націоналізму В. Липинського українська національна ідея остаточно постає як форма так званого класократичного елітарно-корпоративного суспільного устрою, котрий сутнісно протистоїть охлократично-державницькому типу імперіалізму» [3, с.12-13].

Сутність класократії, на чому наголошував В. Липинський, заперечує принцип диктатури. Еліта не діє за власним розсудом, її повноваження повинні бути чітко визначені законодавством. До речі, як, і народ не має «нічим необмеженої свободи». «Устрій класократії вирізняється рівновагою між владою та свободою» [2, с.153]. Отже, взаємини між громадським суспільством та державою регулюються лише нормами права, законами.

В. Липинський визнає їх як «зобов'язальне поняття про громадську правду і неправду, про громадське добро і зло, які серед окремого громадянства і в окремій державі існують. В основі закону лежить взаємне обмеження права сильніших правом слабших і права слабших правом сильніших: права тих, хто править, правом тих, ким правлять, і навпаки» [1, с. 385]. Сама система законодавства має ґрунтуватися на засадах поваги владою прав і свобод громадян та авторитеті влади серед загалу.

Створена В.Липинським класократична модель передбачає перенесення джерела влади «знизу» «нагору». Все її верховенство належить одній особі – Гетьману. Його влада є абсолютною. Як зазначав І. Лисяк-Рудницький, «класократичний устрій допускає свободу критики та опозиції, навіть вимагає її. Але наявність опозиції не призводить до революційних зламів, бо опозиція діє в рамках традиційного правопорядку, який виховує її в дусі політичного реалізму та відповідальності» [2, с.153]. Особа і владна позиція Гетьмана недоторкані, що має запобігати усім імовірним посяганням на владу випадкових людей.

Класократична теорія В. Липинського нагадує філософію «сродності» Г. Сковороди, яку мандрівний філософ поклав в основу нового суспільно-політичного ладу. Згідно із «законом сродності» від кожної людини вимагалось займатися працею відповідно до природних нахилів, свого особистого покликання. Для забезпечення нормального функціонування цієї спорідненості, на думку В. Сковороди, треба, щоб праця була не тільки загальною, а й здійснювалася як покликання. У В. Липинського ця ідея має чинність, проходячи крізь концептуальний формат його політичної антропології.

Література:

1. Липинський В. Листи до братів-хліборобів: Про ідею і організацію українського монархізму. К.: Філадельфія, 1995. 471 с.
2. Лисяк-Рудницький І. Між історією і політикою. Б.М: Сучасність, 1973. 441 с.
3. Шморгун О. Основний зміст поняття «українська національна ідея». Розбудова держави. 1997. №6. С. 10-20.

*Кадашевич Крістіна Олександрівна,
здобувачка третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

*Пісоцька Марина Еміліївна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри освітології
та інноваційної педагогіки,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ»

Необхідність вирішення актуального завдання переосмислення на засадах гуманістичної парадигми концептуальних підходів до організації вітчизняної системи освіти (Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закон України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа» тощо) викликала підвищену увагу науковців до проблеми індивідуалізації освітнього процесу та актуалізувала важливість визначення її провідних категорій.

Зауважимо, що в енциклопедичній літературі окремо виділяють категорії «індивідуалізація» та «індивідуалізація навчання». При цьому у визначенні даних термінів розбіжностей не спостерігається. Так, поняття «індивідуалізація» трактується як «процес самореалізації, у результаті якого особистість прагне набути індивідуальність», або, іншими словами, як «процес придбання індивідом на кожному етапі онтогенезу певного рівня самосвідомості, самовизначення як необхідного

елемента індивідуальності, що дозволяє індивіду засвоювати необхідний потенціал, вносити творчий елемент у соціальне». Категорія «індивідуалізація навчання» визначається як «організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів», або, інакше кажучи, як «планування та здійснення навчання відповідно до індивідуальних особливостей учнів» [6, с. 332], «організація навчально-виховного процесу, при якій вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їхніх здібностей до навчання» [5, с. 142].

У науково-педагогічній літературі частіше використовується термін «індивідуалізація навчання». Згідно даних А. Кірсанова, авторство у його назві належить В. Крутецькому, Є. Рабунському.

Підкреслимо різні, але не альтернативні, підходи науковців щодо тлумачення даного поняття. Скоріше його зміст уточнюється, доповнюється новими ознаками, межі категорії поширюються. Якщо припустити, що широта трактування терміну залежить від виділених науковцями ознак, найбільш спрощеним, вузьким, на нашу думку, є тлумачення даної категорії як «урахування у процесі навчання індивідуальних особливостей учнів у всіх його формах і методах» (В. Гольховой, В. Крутецький, Н. Прасол, І. Унт). Більш широкими ніж попереднє можна назвати, наприклад, трактування даного терміну як організації «навчального процесу (у змістовному, ціле-мотиваційному, технологічному аспектах), коли головною цінністю стає формування професійної індивідуальності, особлива стратегія, яка дає змогу кожному студентові стати дійсним суб'єктом професійного саморозвитку» (Ю. Лук'янова, О. Пехота).

Зауважимо покладення науковцями в основу визначення різних понять, зокрема: «дидактичний принцип» (О. Братанич, А. Воврик, Ю. Олексін, Д. Чернілевський), що «передбачає організацію навчання з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учня у процесі навчання, створення умов для прояву і розвитку особистості як індивідуальності за допомогою вибору відповідного її можливостям, потребам та інтересам змісту, форм і методів навчання» [2, с. 7; 9, с. 11]; «педагогічний процес» (Т. Васильєва, О. Невмержицький), який потребує «створення умов і надання допомоги» здобувачу для формування «індивідуальної, за власним бажанням і власними можливостями,

орбіти навчального перебування» у закладі освіти» [1, с. 19; 8, с. 168]; «система індивідуалізованих способів, прийомів» (Т. Годованюк, А. Кірсанов, А. Наумова), яка створюється для «урахування індивідуальних особливостей учасників навчального процесу, що впливають на його результативність, під час проектування та здійснення системи навчання взагалі та окремих її компонентів зокрема» [4, с. 13]; «система взаємодії між учасниками навчального процесу» (В. Володько, М. Солдатенко), коли «найповніше використовуються індивідуальні особливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового розвитку й гармонійного вдосконалення особистісної структури, ведуться пошуки засобів формування індивідуального стилю діяльності» [3, с. 94].

Погоджуємося з науковцями (О. Братанич, Г. Васьківською, В. Володько, Т. Годованюк, С. Гончаренко, В. Кизенко, І. Осмолівською, П. Сікорським, М. Скрипник та іншими), які вважають причиною неоднакових підходів до тлумачення досліджуваного нами поняття розробку питань індивідуалізації навчання під час проведення різних дидактичних досліджень. Наприклад, В. Богорєв, Д. Ловцов, вивчаючи адаптивні системи комп'ютерного навчання, трактують категорію «індивідуалізація навчання» як організацію освітнього процесу, при якому «використання обґрунтованої сукупності засобів навчання забезпечує максимальну продуктивність учіння з урахуванням індивідуальних можливостей учнів». І. Закірова, досліджуючи індивідуалізацію самостійної роботи учнів на уроці в якості засобу їх розумового виховання – як «створення умов для організації самостійної роботи з урахуванням розумового розвитку, схильностей та інтересів школярів».

Причину існування неоднакових підходів до трактування поняття «індивідуалізація навчання» бачимо у поступовій зміні парадигми освіти. Саме цим обумовлюємо факт трансформації його змістовного наповнення. Так, традиційні підходи до розгляду змісту поняття з акцентом на урахуванні індивідуальних особливостей здобувачів освіти (В. Гольховой, В. Крутецький, Н. Прасол, І. Унт та інші) поступилися місцем акцентуванню на формуванні їхньої цілісної індивідуальності (О. Братанич, А. Воврик, Ю. Лук'янова, Ю. Олексін, О. Пехота та інші), допомоги здобувачам освіти у саморозвитку та самореалізації (В. Володько, М. Солдатенко, Г. Терещук та інші), виборі за власними бажаннями і можливостями індивідуальної траєкторії навчального

перебування у закладах освіти (О. Невмержицький, Л. Шелестова та інші), орієнтації в освітньому процесі на врахування індивідуальних особливостей не тільки учнів, але й учителів (Т. Годованюк) [3, с. 94; 4, с. 13]. Крім того, аналізуючи визначення науковцями (О. Газман, О. Іванова, С. Масич, А. Нісемчук) досліджуваного нами поняття, можна зробити висновок щодо спроби поєднати за своєю суттю категорії «індивідуалізація» та «індивідуалізація навчання», бо остання трактується як «процес трансформації особистості під впливом внутрішніх та зовнішніх, об'єктивних та суб'єктивних чинників» [7, с. 100], «система засобів, що сприяє усвідомленню учнем своїх сильних і слабких можливостей навчання, підтримці і розвитку самобутності з метою самостійного вибору власних смислів навчання» [11, с. 9].

У нашому дослідженні дотримуємося такого розуміння поняття «індивідуалізація навчання» – «процес, спрямований на розвиток індивідуальності, формування індивідуальної стратегії самовизначення та самореалізації, що передбачає найповніше урахування індивідуальних особливостей кожного його учасника, реалізацію системи індивідуалізованих способів і прийомів, взаємозумовлених дій вчителя та учнів на всіх етапах навчальної діяльності» [10, с. 29].

Отже, у вітчизняних науковців немає єдиного підходу до трактування сутності поняття «індивідуалізація навчання», спостерігається тенденція до його поступового змістовного уточнення. Даний факт обумовлюється поступовою зміною парадигми освіти, покладенням науковцями в основу визначень відмінних понять, розробкою питань індивідуалізації навчання у межах проведення різних дидактичних досліджень тощо.

Література:

1. Васильєва Т. В. Індивідуалізація навчання математики в педвузі. Радянська школа. 1984. № 2. С. 19-29.
2. Воврик А. Й. Психологічні засади індивідуалізації навчального процесу шестиліток : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2008. 20 с.
3. Володько В. М., Солдатенко М. М. Індивідуалізація навчання студентів. Педагогіка і психологія. 1994. № 3. С. 91-99.

4. Годованюк Т. Л. Індивідуальне навчання у вищій школі : моногр. Київ : НПУ імені Драгоманова, 2010. 160 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Масич С. Ю. Індивідуалізація професійної підготовки майбутнього фахівця. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. Харків : ДІСА ПЛЮС, 2017. Вип. 58. С. 100-107.
8. Невмержицький О. А. Методологічні засади здійснення індивідуального та диференційованого підходу у процесі викладання. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі : моногр. Київ : Пед. думка, 2011. С. 162-170.
9. Олексін Ю. П. Методична система диференційованого навчання історії у старшій школі : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2015. 42 с.
10. Пісоцька М. Е., Кадашевич К. О. Розвиток ідеї індивідуалізації проблемного навчання учнів у вітчизняній педагогіці в 50-ті – 70-ті роки ХХ століття. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2021. № 1 (37). Ч. I. С. 28-34.
11. Терещук Г. Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції нової української школи. Наукові записки. Серія: педагогіка. 2017. № 2. С. 6-16.

*Сергєєва Валентина Федорівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра спеціальної та
інклюзивної освіти, Волинський
національний університет
імені Лесі Українки*

ІНТЕГРОВАНЕ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК НОВІ ПІДХОДИ В ОСВІТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

У системі освіти протягом століть поступово виникали різноманітні форми спеціальної допомоги особам (дітям) з психофізичними порушеннями, що передбачали застосування різноманітних реабілітаційних та корекційних прийомів та методів навчання. У даний час держава перебуває на початку кардинальних змін освітньої політики щодо визнання права на освіту всіх без винятку дітей. Це стосується, зокрема, і дітей дошкільного віку.

Державна система дошкільної спеціальної освіти на теренах нашої країни відбулася на початку минулого століття. Упродовж 20-70-х рр. існувала досить широка, диференційована мережа закладів спеціального призначення для «аномальних» дітей дошкільного віку, яку складали ясла-садки; дитячі садки; дошкільні дитячі будинки; дошкільні групи при яслах-садках, дитячих садах і дитячих будинках загального призначення, а також при спеціальних школах і школах-інтернатах. Практика базувалась на доволі численних наукових дослідженнях учених – психологів, лікарів, дефектологів. Однак, основне спрямування освітньо-корекційної роботи у спеціальних закладах полягало, як правило, в утриманні, догляді, максимальному розвитку потенційних можливостей дітей, що мали як психічні, так і фізичні, або комплексні порушення, й допомозі родинам у їхньому вихованні. Такі заклади були профільними відповідно до тої чи іншої нозології, тобто комплектування їх відбувалось за принципом провідного відхилення в розвитку.

Нові реалії 90-х років минулого століття, зокрема демократизація українського суспільства, поширення ідей гуманізації й пріоритетів особистості, прийняття освітніх Законів і Концепцій запровадили нову

державну політику у сфері освіти, зокрема визначили нові організаційно-правові аспекти освіти дітей з особливими потребами. Українські вчені Н. В. Тарапака та Л. В. Кашуба з цього приводу зазначають, що сучасний етап розвитку освіти орієнтується на створення необхідних умов, які забезпечують повноцінний розвиток особистості кожної дитини, допомагає переосмисленню у суспільстві і державі права людей з особливостями у розвитку одержати рівні можливості в різних галузях життя, включаючи освіту [9, с. 7].

Відкрити нову сторінку в освіті дітей з психофізичними порушеннями дозволили наукові дослідження таких учених, як Н. Г. Байкіна, В. І. Бондарь, Л. С. Вавіна, Т. М. Дегтяренко, І. В. Дмитрієва, В. Г. Григоренко, В. В. Засенко, І. Г. Єременко, Г. М. Коберник, А. А. Колупаєва, О. В. Колишкін, С. Ю. Конопляста, В. О. Липа, С. В. Литовченко, І. М. Ляхова, Т. Ф. Марчук, С. П. Миронова, Г. М. Мерсіянова, А. Г. Обухівська, Т. В. Сак, В. М. Синьов, Є. П. Синьова, Е. Ф. Соботович, В. В. Тарасун, К. М. Турчинська, С. В. Федоренко, О. П. Хохліна, М. К. Шеремет, А. Г. Шевцов та ін. Низка праць вітчизняних науковців безпосередньо присвячена питанням освіти дітей дошкільного віку з особливими потребами, новим тенденціям в цій галузі (Л. С. Вавіна, О. В. Вознюк, Т. М. Дегтяренко, В. В. Золотоверх, Л. В. Кашуба, Н. В. Тарапака, Л. О. Савчук та ін.)

Так, у сучасних умовах у практиці надання допомоги дітям, які потребують корекції психофізичного розвитку, існує два підходи:

- 1) інтегроване навчання в умовах спеціальних (корекційних) груп загальноосвітнього закладу дошкільної освіти (ЗДО);
- 2) інклюзивне навчання.

Інтеграція в системі освіти означає створення єдиного освітнього простору, що передбачає зближення загальної та спеціальної освіти, а також навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах, наближених до звичайних [2].

Дефектологічний словник пропонує наступне визначення: **Інтегроване навчання** – це спільне навчання дітей із особливостями психофізичного розвитку в спеціальному класі (групі) загальноосвітнього закладу за спеціальними програмами, адаптованими методами і засобами [1, с. 200].

У більшості країн Заходу принцип інтегрованого навчання дітей із затримками розвитку був запроваджений ще у 60-70 рр. XX ст. [10].

У соціології та педагогіці визначено і обґрунтовано моделі інтеграції (інтернальна, екстернальна, часткова, комбінована, тимчасова, псевдоінтеграція, зворотна), що дозволяє окреслити *форми* інтегрованого навчання дітей із психофізичними порушеннями. Як констатує аналіз наукових публікацій, інтегроване навчання є *комбінованим* (коли дитина навчається у групі здорових однолітків та отримує систематичну допомогу корекційного педагога), *частковим* (окремі діти частину дня проводять у спеціальних групах, іншу частину – у звичайних), *тимчасовим* (діти із психофізичними вадами та їхні здорові однолітки об'єднуються у групи для проведення спільних прогулянок, свят, змагань тощо), *повним* (одна-дві дитини з відхиленнями в розвитку впливаються в звичайні групи дитячого садка, а корекційну допомогу їм надають батьки під контролем спеціалістів) [12, с. 4].

Українські фахівці (Ю. М. Найда, Н. З. Софій, М. К. Шеремет, Л. І. Фомічова) окремою формою інтеграції вважають навчання дітей з особливими освітніми потребами у спеціалізованих групах загальноосвітнього закладу. Практичний досвід такого навчання засвідчує появу у однолітків різноманітних форм спільної діяльності (ігрової, навчальної, побутової, трудової тощо) і активного спілкування [7, с. 24].

Логічним продовженням ідей інтегрованого навчання є **інклюзивне навчання** як процес і результат включення (об'єднання) дітей з особливостями психофізичного розвитку та дітей, які не мають таких порушень, до навчання в одному класі (групі) загальноосвітнього закладу [1, с. 194].

За твердженням ЮНЕСКО та ОБСЄ, інклюзивний підхід є одним із пріоритетних напрямків розвитку міжнародних національних систем освіти. Зокрема, ЮНЕСКО всіляко підтримує ініціативи країн, спрямовані на вироблення національних стратегій та національних планів дій з інклюзивної освіти.

У Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні зазначено: «Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання,

з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» [6].

Інклюзивна освіта продовжує і розвиває ідеї інтегративної освіти. Однак, вона орієнтується на пошук нових способів задоволення освітніх потреб кожного учасника відповідно до навчальної ситуації та контингенту дітей. При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь в освітньому процесі для отримання бажаного результату. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку, на противагу інтегрованому, це, передусім, пристосування середовища до особливих потреб дитини з особливостями психофізичного розвитку [3, с. 24].

У науковій монографії А. А. Колупасової та О. М. Таранченко зазначається: «Термін «інклюзія» відмінний від терміна «інтеграція» за своїм концептуальним підходом. Зокрема, в документі «Міжнародні консультації з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами» вказується на те, що інтеграція визначається як зусилля, спрямовані на введення дітей у регулярний освітній простір. Інклюзія – це політика та процес, що дають змогу всім дітям брати участь у всіх програмах. Відмінність у підходах полягає у визнанні того факту, що ми змінюємо суспільство, аби воно враховувало й пристосовувалось до індивідуальних потреб людей, а не навпаки. Поняття «інтеграції», «інклюзії» розглядаються як антонімічні щодо «сегрегації» і позначають відповідний поступ у розвитку системи здобуття освіти особами з особливими потребами» [4, с. 44].

Як засвідчує аналіз наукових досліджень, сучасні українські учені доволі активно вивчають різноманітні аспекти навчання, виховання, розвитку, соціалізації дітей дошкільного віку з особливими потребами. Науковці розглядають дошкільний етап дитинства в контексті проблеми реформування системи дошкільної освіти в умовах інклюзії (О. О. Андрущенко, Г. О. Блеч, І. В. Бобренко, В. М. Вертугіна, О. М. Гаяш, І. В. Гладченко, Г. А. Грищенко, О. О. Завальнюк, О. В. Кас'яненко, Л. В. Коваль, І. Б. Кузава, А. В. Лапін, Н. І. Ліщук, Т. О. Лукіна, Т. Ю. Мальцева, О. І. Мякушко, Н. В. Піканова, О. Т. Писарчук, Л. І. Прохоренко, І. В. Сухіна, О. М. Таранченко, С. В. Трикоз, О. В. Чеботарьова та ін.).

Метою інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти визначено підготовку або підведення дитини до вступу в заклад загальної середньої освіти (школи) з максимально скомпенсованими первинними й вторинними порушеннями, достатнім рівнем загальної та психологічної готовності до навчання, бажанням учитися, сформованим умінням висловлювати й підтримувати соціальну комунікацію з однолітками та дорослими, належним ступенем самостійності й адекватною позитивною самооцінкою.

Наукові джерела та педагогічна практика доводять, що дошкільня – це важливий період становлення дитячої особистості з порушеннями психофізичного розвитку та початкова ланка впровадження інклюзивної освіти. Включення дітей із психофізичними вадами у групи здорових однолітків потребує ранньої діагностики, спеціального навчання, максимальної корекційної психолого-педагогічної підтримки, допомоги батьків, а також відповідного обладнання, спеціальних засобів реабілітації.

Ефективність інклюзивного навчання у великій мірі визначається створенням спеціального освітнього (корекційно-розвивального) середовища (оточення). Таке середовище має забезпечити відповідні умови та можливості для одержання освіти в рамках спеціальних освітніх стандартів, лікування та оздоровлення, виховання та навчання, корекцію психофізичних порушень, ранню соціалізацію дитини. О. Т. Писарчук наголошує на тому, що всі компоненти розвивального середовища «зосереджені забезпечувати й стимулювати вільний вибір і зміну видів діяльності дитини, створюючи актуальні для неї і доступні для її розвитку проблемні ситуації» [5, с. 49]. Авторка вказує, що вони повинні бути експресивними, інформативними і втілювати у собі пізнавальну та емоційну новизну.

Особливою умовою організації корекційно-розвивального середовища у закладі дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання є створення середовища з урахуванням особливостей особистісного розвитку дітей [9].

Для всіх дітей з особливими освітніми потребами, незалежно від визначеного рівня підтримки, має бути складена індивідуальна програма розвитку, а для окремих вихованців – індивідуальний навчальний план. Діти з порушеннями психофізичного розвитку

здобувають дошкільну освіту, як і всі діти, відповідно до Державного стандарту – Базового компонента дошкільної освіти, проте, за допомогою найбільш прийнятних методів, що враховують їхні потреби та можливості.

Освітній процес у закладі дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання відбувається як за чинними освітніми програмами («Я у Світі», «Дитина» тощо) так і за окремими програмами, затвердженими МОН України, та методиками з огляду на індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності дітей. Спеціальні освітньо-корекційні програми орієнтують на комплексний підхід до навчання та корекцію розвитку дітей.

В умовах інклюзивного навчання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами у масовому закладі дошкільної освіти провідна роль надається методикам, які спрямовані на оптимізацію психофізичного розвитку вихованців. Як зазначає науковець О. П. Хохліна, методика корекційно спрямованого навчання – це методика не засвоєння знань, умінь і навичок, які передбачені навчальною програмою, а методика корекції та розвитку певної складової психофізичного розвитку дитини [11].

Рішенням Уряду України від 28 липня 2021 року внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти», які, зокрема, полягають в упровадженні диференційованого підходу до забезпечення підтримки дітей з особливими освітніми потребами, затвердженні нової форми індивідуальної програми розвитку та визначенні 5 рівнів підтримки дітей в освітньому процесі під час інклюзивного навчання (від труднощів І ступеня прояву (незначні чи поодинокі), до труднощів V, найтяжчого ступеня прояву).

Дітям з особливими потребами інтеграційне і особливо інклюзивне навчання сприяє нормалізації життя, упевненості у собі, забезпечує освіту відповідно до індивідуальних особливостей та потреб, надихає до творчості й самовираження.

Не зважаючи на змістовні наукові дослідження, розробки навчально-методичного змісту, інклюзивне дошкілля залишається тою ланкою, яка потребує подальшого наукового вивчення й практичного удосконалення. На сьогодні існує потреба усталеної теоретичної концепції, в межах якої було б обґрунтовано педагогічні умови, форми,

методи, принципи забезпечення належного розвитку освітньої інклюзивної практики дітей дошкільного віку, що мають порушення психофізичного розвитку.

Отже, на зміну спеціалізованому навчанню приходять нові форми отримання освіти, завдяки яким діти з особливими потребами, у тому числі і діти дошкільного віку, отримують можливість перейти зі спеціальних закладів освіти у масові за місцем проживання. Сучасні підходи щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами передбачають в першу чергу запровадження інтегрованого та інклюзивного навчання як нових та більш прогресивних освітніх тенденцій.

Література:

1. Дефектологічний словник : навчальний посібник / за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова; [упоряд. В. М. Тімашова]. К. : «МП Леся», 2011. 528 с.
2. Інклюзивна школа : особливості організації та управління. Навчально-методичний посібник / [Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін.] / за заг. ред. Даниленко Л. І. К. : Самміт книга, 2007. 128 с.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : Монографія. К. : «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта : від основ до практики : Монографія. К.: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
5. Писарчук О. Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища дошкільних освітніх закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2012. № 2. С.44-51.
6. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання. Наказ МОН України від 01.10.2010 № 912. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npra/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
7. Софій Н., Найда Ю. Філософія інклюзивної освіти : науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» / за ред. В. В. Засенка, Н. З. Софій. К., 2007. 180 с.
8. Тарапака Н. В., Кашуба Л. В. Інклюзія в дошкільлі : розвиток дітей із психофізичними вадами в умовах реалізації Базового компонента

дошкільної освіти : Навчально-методичний посібник. Кіровоград, 2013. 140 с.

9. Томіч Л. Організація корекційно-розвивального середовища для дітей з порушеннями мовлення в умовах дошкільного навчального закладу корекційно-розвивальної спрямованості. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. 2010. С.22-28.

10. Уманець Г. М., Кобзар О. В., Кулеш В. О. Інклюзивна освіта : Особливій дитині – особлива увага. Донецьк : Витоки, 2010. 135 с.

11. Хохліна О. П. Корекційно-розвивальна робота в спеціальних закладах освіти для дітей з порушеннями психофізичного розвитку : теоретичний аспект проблеми. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. К. : Університет «Україна», 2004. 448с.

12. Шматко Н. Д. Совместное воспитание и обучение детей с ограниченными возможностями здоровья и нормально развивающихся дошкольников. *Воспитание и обучение детей с нарушениями развития*. 2010. № 5. С. 12-19.

*Стеценко Олена Олексіївна,
викладач економічних дисциплін,
Відокремлений структурний
підрозділ «Хорольський
агропромисловий фаховий коледж
Полтавського державного
аграрного університету»*

ІНТЕРАКТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ LEARNINGAPPS ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Інтерактивні завдання – невід’ємна частина сучасного навчання, що дає змогу викладачам та здобувачам освіти отримувати певну інформацію систематизовано, мобільно та зручно, з використанням інноваційних технологій у навчанні, зокрема й у процесі вивчення різних дисциплін.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес в навчальних закладах відбувається за умови активної та постійної взаємодії всіх учасників навчального процесу, тобто і здобувач освіти, і викладач є рівноправними суб'єктами навчання. Це співнавчання та взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці). Слово «інтерактив» прийшло до нас від слова «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти. Отже, інтерактивність – це здатність до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має чітку, визначену, передбачувану мету – створити умови навчання, за яких кожен здобувач освіти відчуває свою успішність, індивідуальність, інтелектуальну спроможність.

На сьогоднішній день набуває популярності використання інтернет-сервісів для створення цікавих дидактичних матеріалів з будь-якої теми з використанням текстів, зображень, відео та аудіо файлів, у тому числі інтерактивних. Дані сервіси стають зручним інструментом для створення електронного супроводу заняття або дистанційного курсу. Вони дають можливість зібрати всі необхідні ресурси заняття: файли, веб-сайти, google документи, вбудувати потрібні файли та он-лайніві вправи. Створені завдання можна розмістити в блозі, отримавши відповідний код, створити до уроку QR-код, який можна надіслати та розмістити в соціальних мережах.

LearningApps.org – онлайновий сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання і на заняттях, і позаурочний час.

Сервіс LearningApps.org є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах різних типів. Конструктор LearningApps.org призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних дисциплін, за допомогою яких здобувачі освіти можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу. Дуже важливо, що користуватися створеними продуктами може кожний. Є можливість співпрацювати з колегами не тільки свого навчального закладу, але і всього світу, використовуючи Інтернет. Також є можливість вбудовувати завдання на html сторінку. Процес створення вправ дуже простий та цікавий. Сервіс відкриває великі можливості для різноманітності дидактичних

завдань. Кожний учасник процесу може використовувати розробки своїх колег, використовуючи величезний банк розробок користувачів сервісу та ділитися своїми авторськими продуктами. Є також можливість використовувати ілюстративні, відео- та аудіо-матеріали. Створені завдання образні, барвисті і легко запам'ятовуються. Автори завжди мають можливість використовувати функцію «повернутись та виправити». Є можливість виправлення помилок.

Інтерактивні вправи сервісу Learning Apps.org широко використовуються для актуалізації знань, закріплення матеріалу, контролю знань на заняттях з дисципліни «Бухгалтерський облік», для домашньої роботи, додаткових занять. Під час дистанційного навчання використання сервісу LearningApps.org також має позитивний результат. Система надає посилання для вбудови вправи, яким можна поділитися зі студентами у Viber, Messenger, Google classroom тощо, а також QR-код, який можна скопіювати і вставити в документ. У дистанційний курс, створений в **LMS Moodle**, інтерактивна вправа може бути включена як *ресурс URL* (веб-посилання) з переходом на оригінальний сайт для виконання вправи, або безпосередньо вбудована в один з ресурсів, реалізованих як HTML-документи (*Книга* або *Сторінка*). Можна скористатися ще одним способом *Використати вправу* – експорт в SCORM-пакет. Використання такого виду діяльності, який легко й органічно інтегрується в будь-який дистанційний курс, уже дозволяє задіяти для нього усі передбачені в **LMS Moodle** інструменти ефективного контролю за виконанням, зокрема, «*Включити стеження за виконанням*» та «*Дозволити доступ за умовою*». Для SCORM-пакета уже можна визначити необхідну оцінку згідно з шкалою оцінювання передбачених курсом видів діяльності відповідного до його вагового коефіцієнта, незалежно від способу оцінювання конкретної вправи, який передбачений на платформі **LearningApps**. Отримана оцінка може бути критерієм виконання завдання і умовою доступу до інших активних видів діяльності курсу, а також враховуватися у підсумку за курс, в разі застосування накопичувальної системи.

Методичне призначення вправ різне:

- навчальні;
- інформаційно-пошукові;
- демонстраційні;
- контролюючі;
- навчально-ігрові та інші.

Практикуючи використання інтерактивних вправ сервісу Learning Apps.org, спостерігається підвищення мотивації здобувачів освіти до вивчення дисципліни «Бухгалтерський облік», зняття напруги у здобувачів освіти під час заняття, страх здобувачів освіти припуститися помилки. Найбільш цікавими для підлітків, згідно їх вподобань, виступають вправи – «кросворд», «фрагменти зображення», «заповни пропуски», «вгадай слово», «скачки». Використання даного сервісу в мережі Інтернет на занятті дозволяє зробити процес навчання інтерактивним, більш мобільним, диференційованим, індивідуальним.

Сервіс LearningApps.org і його інтерактивні вправи особливо привабливі, тому що дозволяють отримати результати практично відразу після закінчення виконання вправи. Інтерактивні навчальні завдання сприяють підвищенню рівня інформаційної та комунікативної грамотності викладача і здобувачів освіти і спрямовані на вирішення найважливішого завдання освіти – навчити випускника навчального закладу плідно трудитися в світі глобальної інформатизації, а в зв'язку з світовим карантинном, військовим станом в Україні і переході закладів освіти на дистанційне навчання, є дуже актуальним.

Література:

1. LearningApps.org [Електронний ресурс]: [Веб-сайт].. – 2018 – Режим доступу до сайту: <https://learningapps.org>
2. Аман І.С. Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ LearningApps / І.С.Аман [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://internet-servisi.blogspot.com/p/learning-apps.htm>
3. Брончук Ю. В. Методика використання сервісу LearningApps для створення інтерактивних навчальних додатків/ Ю. В. Брончук. // Методичний вісник. Інформаційно-методичний збірник. – Рівне, 2017. – №1. – С. 40-46.

*Шумейко Олена Анатоліївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри культурології
Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого, Україна*

МОВЛЕННЯ ЯК ІНДИКАТОР КУЛЬТУРИ МІЖПЕРСОНАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ

Одним з основних завдань, що стоїть перед вищою професійною освітою, – є формування під час навчання нового типу мислення, нового типу діяльності для ефективного рішення виробничих, соціальних і культурних проблем. Для вирішення цього завдання потрібні як теоретична підготовка, так і практичні навички та вміння, здатність до саморозвитку та самоосвіти, уміння спілкуватися тощо. З огляду на процеси глобалізації та розвиток інформаційних технологій, що характерні для сьогодення, підвищився інтерес до проблем міжперсональної комунікації.

Мовлення – це досить важлива частина нашої повсякденної поведінки; аналізуючи мовлення особистості, можна відразу і легко визначити ступінь інтелігентності особи, ступінь її психологічної рівноваги, ступінь освіченості та вихованості тощо. Саме в мовленнєвій поведінці проявляється особистість, вона є показником освіченості, рівня культури, вихованості, інтелігентності. Будь-яка культура, як матеріальна, так і духовна, національна, втілюється в мові. Саме завдяки мові закарбовано весь пізнавальний досвід народу, його морально-естетичні, художні та виховні ідеали. Тому мовлення людини, уміння користуватися всіма практично не вичерпними мовними можливостями стає надзвичайно важливим чинником, завдяки якому спілкування досягає своєї мети. Мета роботи полягає в тому, щоб проаналізувати мовлення як одного з основних індикаторів культури спілкування.

Спілкування як особливий вид діяльності людини вивчається в психології, у соціології, у педагогіці, ця проблема дотична і до лінгвістичного аспекту. Адже досить часто результативність спілкування визначається не лише мотивами, якими керується людина, але й тим, наскільки доречно вона використовує наявні мовні засоби при звертанні, проханні, висловленні вимоги, інформуванні про певні події тощо. Дослідження лінгвістичного аспекту спілкування передбачає аналіз різноманітних ситуацій спілкування та пошук оптимальної мовленнєвої поведінки в будь-якій мовній ситуації. Акцентуємо увагу на розгляді мовленнєвої діяльності особи на тому етапі, коли, керуючись тими чи іншими мотивами, вона уже вирішила, що саме хоче сказати, але ще не обрала відповідного мовного оформлення. Її наміри можуть бути реалізовані за допомогою різноманітних мовних засобів.

В умовах сьогодення більшості людей доводиться виконувати безліч соціальних функцій і потрапляти в різні ситуації спілкування. Ці ситуації можуть бути типізовані і складають певну систему, в якій можна виокремити такі типи спілкування: функціональне спілкування, в основі якого лежить професійна (службова) діяльність. Наприклад, ділові взаємини між незнайомими людьми, з яких хоча б одна виконує службові функції (адвокат і клієнт; лікар і пацієнт, поліцейський і громадянин). Також це можуть бути службові стосунки в колективі між працівниками, у межах таких стосунків виокремлюють симетричні ситуації спілкування (співрозмовники рівні за службовим статусом – колеги) і асиметричні ситуації спілкування (керівник і підлеглий); неформальне спілкування, тобто стосунки в різноманітних колективах за інтересами (спортивні секції тощо), взаємини між друзями, сусідами тощо; анонімне спілкування, тобто стосунки між незнайомими людьми, тимчасові контакти, що не передбачають подальшого підтримання контакту (у громадських місцях, на вулиці, у транспорті); інтимно-сімейне спілкування, тобто спілкування між батьками та дітьми, подружжям, родичами тощо.

Усі перераховані типи спілкування є однаково важливими в житті кожної людини, але нас цікавить перш за все функціональне спілкування як таке, що супроводжує професійну (службову) діяльність особи. Саме мовна діяльність у процесі функціонального спілкування є предметом нашого розгляду. Досить часто не достатньо чітко

сформульоване питання, невдалий вибір звертання, зайва мовна категоричність призводять до непорозумінь чи конфліктів, яких можна було б уникнути, якби особа краще володіла б мовою, усім її лексичним багатством та синтаксичними можливостями. Однією зі складових умов спілкування є ввічливість, знання мовного етикету та дотримання їх в найскладніших ситуаціях спілкування. Будь-який з типів спілкування передбачає дотримання відповідних етичних норм і правил, що регулюють поведінку людей. Сукупність таких правил називають етикетом. Правила етикету появились з початком розвитку цивілізації, у більшості національних культур вони пройшли складну історію розвитку. У сучасному житті етикет вимагає перш за все узгодження вчинків людини із загальноприйнятими нормами в суспільстві. Тому вимоги етикету спонукають людину до стриманості та контрольованості своєї поведінки. Особа може по-різному ставитися до свого співрозмовника, але етикет у поєднанні з почуттям власної гідності та самоповаги не дозволяють їй відкрито висловлювати негативні оцінки чи іншим чином виявляти негативне ставлення. Поняття етикету застосовують до поведінки людини, її рухів, жестів, одягу тощо, але в умовах сьогодення велике значення має мовленнєва поведінка.

Мовленнєвий етикет – це встановлені традицією висловлювання ввічливості, вибір яких зумовлений ситуацією спілкування. Такі висловлювання формувалися упродовж тривалого часу і внаслідок частої повторюваності закріпилися в мові як стандартні стійкі конструкції, певні словесні формули, які людина не будує кожного разу заново, а відтворює вже готові блоки. Мовленнєвий етикет позначений рисами національної самобутності, базується на традиціях кожного народу, його історії, культури, ментальності. Сучасний світ демонструє нам загальноприйняті, універсальні правила, але існують і відмінності в проявах мовленнєвої поведінки представників різних національностей. Більшість ситуацій міжперсонального спілкування супроводжується різними проявами мовленнєвого етикету. Ділова бесіда завжди містить у собі висловлювання етикетного характеру. Такі висловлювання, передаючи привітання, подяку, вибачення, прощання тощо, складають тематичні групи, що поєднуються різними за структурою мовними одиницями. Кожна тематична група становить собою розгалужену систему засобів вираження мовного етикету, вибір тієї чи іншої одиниці

з тематичної групи обумовлений багатьма чинниками: ситуацією спілкування, освітою, віком, посадою, професією тощо.

Особливо акцентуємо увагу на дотриманні правил мовленнєвого етикету у функціональному та анонімному спілкуванні. У функціональному спілкуванні, коли співрозмовники знайомі, поширене звертання на ім'я та по батькові. Ця офіційна форма іменування виразно та чітко передає повагу до особи. Для представників багатьох професій вона є головним засобом звертання. Хоча на сьогодні досить активно поширюється думка, що звертання на ім'я та по батькові нехарактерне для українського національного етикету, посиляючись на європейську мовнокультурну традицію, де по батькові взагалі відсутнє. Однак відомо, що ще в часи Київської Русі, називаючи князів, уживали форму по батькові, акцентуючи цим приналежність до певного роду. Крім того, практика іменування на ім'я та по батькові склалася давно, стала загальноприйнятою етикетною нормою, руйнувати яку було б недоцільно. Хоча процес руйнації вже запущено.

У ситуації спілкування мова є гнучким інструментом, що здатний створювати різноманітні комунікативні ефекти. Один і той же зміст, наприклад, заборона будь-чого, може бути висловлений по-різному: категорично, підкреслено ввічливо, коректно тощо. Іноді найпростіша заміна синтаксичної конструкції, вживання будь-якої частки, відповідне інтонування можуть змінити тональність висловлювання. Відомо, наскільки неефективними бувають повчання, категоричність, моралізаторство тощо. Уникнути цих проявів можна саме завдяки вдалому використанню мовних засобів, що допомагають яскраво, влучно передати думку, точно оцінити відповідь, делікатно зробити зауваження, коректно поставити питання тощо. Використовуючи висловлювання ввічливості в повсякденному міжперсональному спілкуванні, слід звертати увагу на традиції мовного колективу, де відбувається спілкування. Особливо важливо враховувати мовні особливості в ситуаціях, які не виключають, а інколи й прогнозують конфлікт – відмова, заборона, зауваження, незгода з думкою співрозмовника тощо. Інколи мовчання під час спілкування (особливо під час розгляду дискусійних питань) сприяє досягненню більшого комунікативного ефекту, ніж десятки аргументів, доказів тощо. Кожне слово має свою історію. Щоб правильно і красиво говорити, треба постійно збагачувати свій

словниковий запас, висловлювати думки стисло і зрозуміло. Важливе значення має не лише що сказано, але і як сказано.

Мовний етикет включає в себе й соціальномовні символи етикетного рівня, наприклад, етикетні формули подання руки, поклону тощо. Знання національного мовного етикету і його вміле використання є ознакою мовної і загальної культури людини, без цих знань неможливо налагодити ділові сосунки та позитивно себе зарекомендувати.

Ми проаналізували мовлення як індикатор культури спілкування, акцентували увагу на мовленнєвому етикету, розглянули різноманітні мовні прийоми, які задіюють у процесі міжперсонального спілкування. У будь-якому випадку, виконуючи службові повноваження, особа повинна усвідомлювати, якого результату вона може (хоче) очікувати від своєї мовленнєвої діяльності, і володіти в повному обсязі тими засобами, якими забезпечує її мова. Лише за таких умов її мовлення буде контрольованим і сприятиме успіхові під час спілкування.

Література:

1. Білецька О. О. Мовна культура сучасної молоді України: автореф. дис. ...канд. культурології: 26.00.01 / О. О. Білецька; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2011. – 18с.
2. Пазиніч С. М. Філософські поради. / С. М. Пазиніч. – Х.: Майдан, 2015. – 321с.

*Шерстій Уляна Ігорівна,
аспірантка кафедри
музикознавства та методики
музичного мистецтва,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ФЕСТИВАЛІВ І КОНКУРСІВ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

2020-й рік приніс нам багато змін. Але найбільше запам'ятається цей рік світовою пандемією, яка охопила всю планету. В хоча в кожній країні почали згуртовано протидіяти загрозі, та вживати кардинальних заходів щодо поширення нового вірусу: масковий режим; закриття кордонів для авіа та транспортного сполучення; ізоляція вдома у разі будь-яких симптомів;

Пандемія COVID-19 і пов'язані з нею карантинні заходи змусили більшість підприємств та державних установ перейти на дистанційну форму роботи. Безпрецедентність ситуації полягає в тому, що дистанційна форма роботи в умовах карантину є єдиною можливою формою освітнього процесу, тоді як єдиною можливою альтернативою дистанційній формі освітнього процесу – його призупинення [1, 69]. В цих умовах багато галузей зазнало збитків, особливо музична індустрія. Адже пандемія практично унеможливила концерти, які є основним джерелом доходів музикантів. Згідно з дослідженням українського музичного ринку та його зовнішньоекономічних перспектив, артисти мають 69,6% свого доходу від концертів [2].

Пандемія COVID-19 також болоче вдарила по конкурсному та фестивальному рухові не лише України, а й цілого світу. Музичні конкурси та фестивалі, які останніми роками все більше набували сучасних форм, під тиском обмежень спочатку почали шукати відкритих і просторих майданчиків, а потім вимушені були перейти в онлайн

формат, тому що скупчення людей могли стати епіцентром зараження та наразити людей на небезпеку і понести за собою трагічні наслідки. Планування концертів в умовах постійної невизначеності – великий ризик. Планування ж фестивалю – ризик, помножений в декілька разів. Такі події, зазвичай, плануються щонайменше за пів року. Але як це робити, якщо хвилі пандемії наступають дуже неочікувано разом із появою нового штаму? Багато культурних подій по всьому світу скасували або перенесли на наступний рік. Провідний фестиваль Старого Світу Glastonbury та Американська Coachella – не відбулися. Sziget у Будапешті взагалі мовчав аж до кінця 2021, коли почав оголошувати лайнап на 2022р.

В Україні також більшість масових заходів були скасовані та перенесені на наступний рік, серед них: музичні фестивалі Atlas Weekend, UPark, «Файне місто» та інші. Деякі змогли адаптуватися до онлайн-формату – наприклад, фестиваль «Віртуози» відбувся у форматі дводенного онлайн-марафону, Міжнародний конкурс молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця, Відкритий конкурс вокалістів та хорових колективів імені Соломії Крушельницької провели в онлайн-форматі, а Міжнародний конкурс духової музики «VIN VENTI» проходив у змішаному форматі: онлайн та офлайн. Деякі події все ж відбулися з дотримання карантинних обмежень – наприклад, VI Міжнародний музичний фестиваль Odessa Classics, до проведення якого готувалися цілий рік, через карантинні обмеження перенесли із червня на серпень та Bouquet Kyiv Stage 2020 проходив на свіжому повітрі з дотриманням соціальної дистанції, бо на той час, влітку 2020 року, рівень захворюваності був менший.

Фестивально-конкурсний рух під час пандемії вдалося зберегти та пристосувати до карантинних обмежень завдяки новітнім технологія, телебаченню та різноманітним онлайн платформам. Телевізійні музичні конкурси, які раніше проводилися із наповненими концертними залами пре формувалися у виключно телевізійний та діджитал-формати. Скасоване через пандемію COVID-19 «Євробачення-2020» відбулося у вигляді онлайн-концертів. Їх показували у дні півфіналів 12 та 14 травня. А на день фіналу організатори підготують спеціальне музичне шоу. Співачка Джамала з переможною піснею «1944» та «Arcade» Duncan Laurence, альтернативне шоу транслювали 16 травня у 46-и країнах

світу. Також взяв участь український гурт «Go_A». Виконавці концерту представляли авторську (конкурсну) пісню та будь-який із хітів «Євробачення» минулих років. На період карантинного локдауну проект «Голос країни» переведено в діджитал-формат. Супер-фінал телепроекту був благодійним, всі вилучені кошти пішли на підтримку українських медиків, які рятують життя хворих на корона вірус [7]. Конкурси та фестивалі не телевізійного формату знаходили своїх глядачів у соціальних мережах та онлайн-платформах. Виступи учасників транслювали на офіційних Instagram та Facebook сторінках, YouTube-каналах та офіційних сайтах.

Учасникам музичних змагань теж довелося пристосовуватися до нових реалій, адже замість звичного формату, для участі в музичному конкурсі онлайн кожен конкурсант має відзняти домашнє відео свого виступу та надіслати до оргкомітету конкурсу. Більшість конкурсів ставлять певні вимоги до зйомки відео яких потрібно дотримуватися щоб взяти участь у змаганнях: якість відео; формат відео; безперервність та відсутність ознак монтажу; оригінальний звук відео без обробок та будь яких накладень тощо. Для отримання якісного відео солісту-виконавцю потрібно мати мінімальний набір технічного забезпечення (камера або телефон хорошої якості та штатив). Проте, незважаючи на стрімкий технічний розвиток в колективних форм музикування є певні труднощі, тому що сучасні технічні засоби не дозволяють записати одночасно велику кількість виконавців в режимі реального часу без звукової затримки. Усі найпопулярніші програмні забезпечення для спілкування багатьох людей (зокрема Skype, Viber, Facebook messenger, Zoom тощо). мають проблему затримки при передаванні інформації через Інтернет. Як відомо, при використанні цифрових засобів зв'язку, передавання звукового або відеосигналу відбувається за декількома етапами – запис і кодування відеосигналу, передавання від кодуючого пристрою до медіасерверу, оброблення потоку медіасервером, передавання від медіасерверу до клієнта, декодування та відображення на пристрої користувача. У рекомендаціях Міжнародного союзу електрозв'язку (ITU) від 2003 року вказувалось, що затримка при односторонньому передаванні не повинна перевищувати 0,4 с. У пізніших публікаціях висока якість зв'язку характеризується затримкою до 0,2 мс [6].

У своїх дослідженнях Андрій Бондаренко довів, що подібні недоліки унеможливають набуття компетенції колективного музикування, невід'ємним складником якого є вміння музикувати в ритмічному ансамблі. Менш відчутним цей недолік є лише при виконанні музики в повільних темпах на інструментах, що не володіють чіткою атакою звуку або при співі на штриху легато. Указана особливість робить дистанційне ансамблеве музикування практично неможливим. Це стосується також уроків із концертмейстером, необхідних для повноцінної підготовки вокалістів і музикантів-інструменталістів, що вивчають гру на духових та струнних інструментах [6].

Тим не менш зауважимо, що дистанційна форма дозволяє підготувати запис музичного твору в ансамблі на високому якісному рівні. Технологія отримання таких записів аналогічна технології роботи студії – музиканти записують свої партії почергово, використовуючи в якості відліку часу метроном або фонограму-взірець, після чого виконується зведення звуку [4, 72]. За таким принципом працює мистецький проект – Віртуальний хор в Україні. Даний метод актуальний для онлайн-концертів та фестивалів, проте не може бути використаний для конкурсних змагань де в положенні конкурс вказано що відео представлене до оцінки журі повинне бути без монтажу та звукових накладань.

Тому, колективні форми музикування в часі жорстких карантинних обмежень вимушені для конкурсів використовувати застарілі відеоматеріали із концертів чи інших культурно мистецьких подій (якщо, це дозволено положенням конкурсу) або взагалі обмежити себе від участі в музичних змаганнях.

Перевагами онлайн конкурсів для учасників є отримання тих самих кубків, нагород та подяк, що і за умови очної участі проте із значно меншим благодійний внесок за участь у подібних заходах. Також, здебільшого щоб взяти участь у якомусь музичному фестивалі чи конкурсі учасника доводить їхати у інше місто чи країну, а онлайн формат виключає фінансові затрати на транспорт та проживання.

Проте, онлайн формат конкурсів та фестивалів виключає важливий компонент – живе спілкування між учасниками. Долученість до соціуму – є важливою складовою життя кожної людини, живе спілкування, будь-яка взаємодія з іншими людьми. Перебування

в соціумі, за словами Грішної О. А., полегшує індивіду, групі осіб доступ до нових знань і навичок, і, навпаки, обмежений доступ до соціальних зв'язків, соціальна ізоляція або замкнутість окремих індивідів чи груп можуть перешкоджати створенню й використанню ними людського капіталу [1, 36]. Адже, приїхавши на фестиваль чи конкурс учасник потрапляє у музичне оточення та в процесі спілкування має можливість дізнатися багато нового (музичний досвід, репертуар, психологічні прийоми, лайфхаки, технічні прийоми, методики а також інформацію про різноманітні культурно-мистецькі події). В свою чергу це виступає гарною мотивацією для молодих людей та площадкою для нових ідей, творчих колаборацій та мистецьких звершень.

Часто, мотивацією для участі у фестивалях чи конкурсах, для молодих виконавців є не кубки та грамоти, а здобування нового досвіду виступу перед публікою та усунення страху сцени. Психологічні особливості підготовки до сценічного виступу неодноразово висвітлювалися в спеціальній літературі. Зокрема Л. Бочкар'єв підкреслював, що змагання для більшості людей є діяльністю в екстремальних умовах, які ставлять підвищені вимоги до нервово-психічної організації людини [5, 262-263]. Та вказані методичні напрацювання не висвітлюють проблем безпосереднього впливу конкурсно-конкурентного оточення на психічну та психологічну сторону саморегуляції конкурсанта. Психологічна підготовка (вплив) найчастіше використовується для позначення великого кола спрямованих дій педагогів-музикантів, що зумовлюють формування і розвиток психічних процесів і якостей особистості виконавця, необхідних для успішної підготовчої діяльності та виступу перед публікою чи журі [8]. Отже, живі виступи на конкурсах і фестивалях є аспектом формування психологічної стійкості у майбутніх концертуючи виконавців, проте даний аспект нівелюється в дистанційному форматі.

Нові можливості відкрилися для організаторів фестивалів та конкурсів, адже дистанційний формат дозволяє розширити географію учасників та вийти на новий рівень. А також, запросити в журі експертів світового рівня (в онлайн форматі відпадає багато нюансів пов'язаних із переїздами, щільними графіками, проживанням та в деяких випадках рейдерах музикантів світового рівня), тощо. Деяким фестивалям онлайн-формату вдалося збільшити кількість гостей,

оскільки проведення фестивалів наживо якоюсь мірою постійно обмежувало кількість людей, які можуть його відвідати. Тенденція переходу в онлайн може спостерігатися й надалі, оскільки більше відвідувачів – більше придбаних квитків, а це означає й більший прибуток.

Проте, нові виклики постали перед членами журі музичних фестивалів і конкурсів в період пандемії. Адже замість звичних виступів в режимі живого часу на сцені чи концертному майданчику їм доводиться оцінювати відеозапис. Складність такого оцінювання полягає в тому, що учасники надсилають відео різної звукової та візуальної якості та знімають його на різних локаціях які мають різне акустичне звучання.

Проаналізувавши особливості проведення мистецьких фестивалів і конкурсів у дистанційному форматі ми можемо зробити висновки, що даний формат має такі переваги: доступність (дистанційна форма навчання дозволяє учасникам брати участь у музичних конкурсах та фестивалях у будь якому куточку світу); фінансові – учасники із обмеженими фінансовими можливостями мають змогу взяти участь в музичному змаганні економлячи кошти на транспортних витратах, проживанні, а також на менших організаційних внесках; онлайн формат дозволяє залучити в журі музикантів світового рівня, що надає статусності конкурсу; популярність (онлайн конкурси транслюються по телебаченню або онлайн платформах, тому велика кількість людей мають змогу побачити виступи конкурсантів)

Проте, формат онлайн конкурсів має ряд недоліків: відсутність комунікації (учасники конкурс не мають можливості спілкуватися між собою та обмінюватися досвідом, репертуаром, мотивувати один одного та повністю проїнятися атмосферою конкурентного змагання); складність оцінювання – учасники знімають відео різними технічними засобами та перебувають у різних акустичних умовах що ускладнює оцінку членів журі; технічне забезпечення (учасники повинні мати технічні засоби для зйомки відео (телефон або відеокамеру високої якості та штатив)); затруднення участі колективних форми музикування (колективні форми музикування використовують старі відеозаписи виступів, оскільки сучасні технічні засоби не дозволяють записати одночасно велику кількість співаючих людей в режимі реального часу без звукової затримки); психологічний аспект – онлайн формат нівелює

вдосконалення конкурсантів в умовах змагання та підвищеної вимогливості конкурсу та неефективний у зменшенні страху сцени на живих виступах у початківців.

Отже, фестивалі і конкурси онлайн формату є хорошою альтернативою, в час коли немає можливості проведення культурно-мистецьких подій в офлайн форматі. І дана тема має подальші перспективи дослідження, оскільки Україна перебуває в режимі воєнного стану, і на даний час онлайн формат є найоптимальнішим і найбезпечнішим варіантом проведення музичних фестивалів і конкурсів.

Література:

1. COVID-19 Guidance for Musicians (Vocalists-and-Instrumentalist) // novascotia.ca. – July 14, 2020. – URL: <https://novascotia.ca/coronavirus/docs/COVID-19-Guidance-for-Vocalists-andInstrumentalists.pdf>
2. IROOM. Як музиканти виживають під час карантину URL: <https://liroom.com.ua/music/articles/how-to-donate-to-musicians-quarantine/>
3. Neformat.com.ua. Що музиканти роблять під час карантину (і можуть зробити) URL: <https://www.neformat.com.ua/articles/shcho-muzikantam-robiti-pid-chas-karantinu-kilka-porad.html>
4. Бондаренко А. І. (2020). Дистанційна освіта музикантів-виконавців: проблеми та перспективи. Імідж сучасного педагога, (3(192), 69-72.
5. Бочкарёв Л. Л. Психология музыкальной деятельности. М. : Классика-XXI, 2006. - 352 с.
6. Дмитрієнко О. Ю., Білодід Б. В., Терновой М. Ю. Аналіз програмного забезпечення Інтернет-телефонії. Електроника и связь. 2009. № 2/3, ч. 1. С. 252-254.
7. Овсяннікова Н.Ю. Музична культура в умовах самоізоляції. [Електронний ресурс] //INTERNATIONAL FORUM: PROBLEMS AND SCIENTIFIC SOLUTIONS. – 01.10.2020. – С. 194-196. URL: – <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/issue/view/26-28.04.2020/285>
8. Стрижиборода, П. В. Конкурсно-фестивальне середовище та його психологічний вплив на музиканта-виконавця // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство – Тернопіль : ТНПУ, 2014. – Вип. 1. – С. 179-186.

*Яценко Галина Володимирівна,
аспірантка кафедри
музикознавства та методики
музичного мистецтва,
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

СОТЕРІОЛОГІЧНА МІСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ ПІСНІ

Українська духовна пісня всією своєю образною системою, філософським змістом є надзвичайно багатомірною і багатозначною. Духовна пісня являється унікальним фактором, здатним впливати на почуття, емоції, свідомість та підсвідомість людини з надзвичайно глибокою духовною проникливістю. Духовні пісні пробуджують в людині душевну насолоду, гармонію, радість, адже в її основі лежить Слово Боже, що є початком усього світу, та слово про Бога, слово прослави Творця, слово, яке виражає любов і віру людини до свого Спасителя і свідчить про Його ласку і любов.

Вся українська духовна культура і її складова – українська духовна пісня, базується на двох постулатах, що впливають зі Святого Письма, перший стосується ставлення людини до Бога, як Абсолюту, Творця, Правди (Мт. 22:37, Мк. 12:30, Лк. 10:27), а другий – ставлення людини до людини (Мт. 22:39, Гал. 5:14, Мк. 12:31). Саме рівень любові до ближнього визначає силу любові до Господа та глибину віри у Нього.

Однак, сучасний стан української культури, яка не пов'язує своє функціонування з Творцем, переживає сьогодні кризу і втрачає духовність. Це явище гостро відчувається людиною у будь-якому віці, адже людина, як духовне створіння, віддалившись від Абсолюту, отримує душевну порожнечу та духовний занепад. Тому вирішення даної проблеми залежить також від рівня її осмислення різногалузевими науковими напрямками – релігієзнавством (А. Колодний, П. Косуха, П. Яроцький, Я. Стасяк), філософією (М. Боришевський, М. Попович), мистецтвознавством (Д. Болгарський, Ю. Медведик, В. Медушевський,

О. Сироїд), педагогікою (В. Зеньківський, Л. Кондрацька, О. Олексюк) та ін.

Концептуальні засади для вирішення проблеми духовно-душевного зцілення пропонує Л. Кондрацька, яка подає ідею відновлення сотеріологічного характеру виховання і навчання учнів. Її реалізація «передбачає коригування світоглядної апперцепції учня, тобто спонукання його до переосмислення самого себе і навколишнього світу, виходу із егоцентричної самоізоляції і актуалізації природної здатності приймання благодаті соборного єднання з Творцем. Це, у свою чергу, веде до переображення його мислення, почуттів, вторинних драйвів, що рівнозначне покаяттю як кроку до наближення перспективи обоження.» [4] Авторка стверджує, що «можливість таких сутнісних змін відкривається юній особі завдяки вихованню совісної волі, оскільки саме вона (в силу дарованої їй свободи) поставлена на чолі смислоутворювальної діяльної природи людини і визначає вибір місця для його ціннісних вкладів: банку Небесного, а чи Його тимчасових земних філій». Цей процес, на думку науковиці, найбільш ефективно відбувається в художньо-інтелектуальному середовищі [4].

Через художнє пізнання, керуючись сотеріологічною стратегією, людина може вийти на якісно новий, вищий духовний рівень, з високими моральними принципами та відповідними чеснотами, які базуються на християнських засадах, що їх декларує Церква.

Основне сотеріологічне положення, яким керується Церква, полягає у спасінні людства ціною кровної жертви Ісуса Христа. *«І нема ні в кім іншим спасіння. Бо під небом немає іншого Ймення, даного людям, що ним би спастися ми мали»* (Дії 4:12). Згідно даного положення, людина, в силу своєї природи, не спроможна сама досягнути повноти буття, спастися. Бог з власної волі, через втілення, смерть і воскресіння Свого Сина Ісуса Христа, дає людству шанс на спасіння. *«Оце ж воля Мого Отця, щоб усякий, хто Сина бачить та вірує в Нього, мав вічне життя, і того воскресу Я останнього дня»* (Ів. 6:40).

Спасіння людини – процес тривалий, який відбувається поетапно, в основі якого лежить віра. *«Бо спасенні ви благодаттю через віру, а це не від вас, то дар Божий»* (Еф. 2:8). Імперативом для людини на шляху до спасіння є особистісний взаємозв'язок з Ісусом Христом, досвід співпереживання, співпричастя у лоні Церкви. Людина, зорієнтована

на спасіння, послуговується всіма властивими Церкві засобами, до яких входить Літургія, з притаманними їй сакральними музичними жанрами, які, разом зі своєю основною функцією, задовольняють і естетичні потреби людини.

Духовна пісня в контексті сотеріологічного підходу є жанром більш доступнішим, оскільки вона має ширше коло побутування, і є легшою для сприймання. В цих піснях християнська тематика виступає «не як самодостатнє джерело, а як трансформований індивідом вияв власного бачення християнської релігії крізь призму свого світосприйняття» [6, 94].

Осмислення феномену української духовної пісні відбувалося на основі вивчення праць українських науковців, релігієзнавців, музикознавців, філософів М. Антоновича, Б. Кудрика, В. Ільїна, В. Гнатюка, Д. Болгарського, О. Олексюк, В. Зеньківського, М. Поповича, О. Ярош, В. Медушевського, М. Боришевського, В. Лосського, Н. Синкевич та ін.

О. Гнатюк, зокрема, визначає українську духовну пісню як «словесно-музичні віршовані твори із строфічною побудовою, які поставали протягом 17-18 ст. і мали позалітургійне культове призначення» [2]. О. Сироїд вважає, що «духовна пісня української усної традиції – численна група поетично-музичних творів, об'єднаних насамперед релігійною християнською тематикою, наділених здатністю набувати особливого духовного сенсу в житті віруючої людини, виконувати важливе призначення задоволення її душевних релігійних потреб» [7]. О. Зосім розглядає духовні пісні, як складову церковної та позацерковної культури Нового часу, що органічно входять у сакральний простір богослужіння і сакралізований простір повсякденного буття християнина [3].

Спасіння – індивідуальний вибір людини. Обравши сотеріологічну концепцію буття, зробивши свій вибір на користь спасіння у Христі, людині так чи інакше доводиться проходити особистий акт покаяння. У тематиці українських духовних пісень яскраво виражається цей аспект християнської доктрини спасіння людської душі. Покаянні пісні, як особливий жанр духовної пісні, здатні вирішувати екзистенційні проблеми людини у духовному вимірі.

У своїй розвідці про покайні духовні пісні Д. Матіяш зазначає, що в цих піснях здійснюється спілкування людини-каянника з Богом. В текстах покайних пісень авторка спостерігає, що на перший план тут виходить «відірваність людини від Бога, неможливість через гріх спілкування з Ним, втрата любові та Божої благодаті, отже, відірваність від блага. У цьому ракурсі гріхи, які коїть людина, сприймаються, як її біда, як горе, котрому можна зарадити, звернувшись до Бога в молитві про очищення» [5].

Д. Болгарський у своєму дослідженні про розспіви Києво-Печерського монастиря в контексті сотеріологічного підходу визначає рівні духовного зростання музичних творів [1].

У розробленій і доповненій нами ієрархічно-смісловій систематизації музичних жанрів [8], яка складає 8 рівнів, де ієрархічні рівні мають дві форми – низьку і високу (винятки – перший рівень, який має тільки низьку форму, сьомий та восьмий рівні, які мають виключно високу форму функціонування), українська духовна пісня знаходиться на шостому рівні ієрархічно-смісловій системи. До цієї форми належать пісні на духовну тематику, які виконуються і в концертних залах, і у храмах, а шостий рівень характеризує пісні, які виходять за межі світської музики і виражають релігійне світовідчуття людини. Саме такими є українські духовні пісні – все ще не сакральні, але вже і не світські:

- «Припадаю до Тебе, мій Христе» аранж. о. Б Ваташука;
- «Прославимо Маму» сл. О. В. Мендруня ЧСВВ, муз. М. Дацка;
- М. Лисенко «Боже великий, єдиний»;
- «Страдальна мати» (церковна пісня), гармонізація В. Семчишина;
- «О, Мати Божа, о, райський цвіте» М. Підгірянка, Б.Кудрик;
- «Стрітення» о. В. Б. Мендрунь, А. Гнатишин;
- «Богородице Діво» А. Гнатишин;
- «Царю небесний» О. Нижанківський;
- «Як славен наш Господь в Сіоні» Д. Бортнянський;
- «Хресним древом» М. Лисенко.

Аналізуючи, до прикладу, пісню «Припадаю до Тебе, мій Христе», у якій розкривається уся сутність спасіння: через особистість Ісуса Христа («О, світла правдо вічного життя,/ О, незбагненна мудросте любові», «Ягня покірне і страшний судде, /Небесна славо і спасіння світу»),

через Пресвяту Євхаристію («Прийди у наші зболені серця,/ В святому Тілі, в найсвятішій крові», «Чиста Крове і Тіло Пречисте,/ В моїм серці замешкайте знов»), через пригадування біблійних сюжетів («Тож блудний син вернувся, бо прозрів,/ І на колінах молить про прощення»). Тут простежується увесь цикл навернення і покаяння грішної людини, згідно із сотеріологічною концепцією, яка властива християнству («Спаситель Сам обійми нам відкрив», «Допоки суд Твій праведний гряде»), також, як і будь-якій молитві, присутнє благання («Прийми нас грішних під Свою опіку»).

Ще одним прикладом може послужити пісня-кант «Хресним древом» М. Лисенка, в якій розкривається найсокровенніший та найтрагічніший епізод в акті спасіння усього людства – мученицька смерть Спасителя на хресті. Точний детальний опис картини, яка описується в пісні, взятий зі Святого Письма («Тернов вінець возложиша, придаша трьох гвоздей», «І той ребра прободє, іспустися кров з водою і дрожайша упаде»). У тексті канту відчувається любов людини до свого Спасителя і жалісливе ставлення до Його страждань («Котрії руці та же і нозі святії Твої пробадаша сквозі»). Особливий драматичний момент розкривається словами «І той познавши смерть Божого Сина, плачучи всім, провозгласив: ужалися, кожная душа». А в кінці першого і другого епізодів чуємо: «Плачмося, всі християне». Кант «Хресним древом» розповідного характеру, М. Лисенко використав у цьому творі динаміку, побудовану на контрасті, переважає р, рр, лише в гострі драматичні моменти – F, FF, коли жіночі партії звучать у високій теситурі, в терцію, що додає звучанню певного трагізму.

Духовна пісня базується на біблійних сюжетах, вона створювалася як професійними музикантами, так і на аматорському рівні. Взаємодоповнення через класичну музику стало основою для народження нових пісень та нових сюжетів.

Проаналізувавши українську духовну пісню, її особливості впливу на свідомість та підсвідомість людини, її сакраментальне значення у житті християнина, можемо зробити висновок про важливість сотеріологічної місії таких пісень.

Література:

1. Болгарський Д. А. Києво-Печерський розспів як співочий феномен української культури : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01. Київ, 2002. 24 с.
2. Гнатюк О. Є. Українська духовна барокова пісня. Варшава; Київ, 1994.
3. Зосім О. Л. Східнослов'янська духовна пісня: сакральний вимір : Монографія. Київ : НАКККиМ, 2017. 328 с.
4. Кондрацька Л. А. Сотеріологічна концепція мистецької дидактики : *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Теорія і методика мистецької освіти*. Київ, 2015. № 18 (23). – с. 13-18. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/14934>
5. Матіяш Д. Особливості поетики української барокової духовної пісні (на матеріалі покайних пісень). *Магістеріум*. Вип. 4. Літературознавчі студії. 2000. С. 28.
6. Медведик Ю. Є. Українська піснетворчість XVII-XVIII століть (загальна характеристика). *Українське музикознавство*. 1998. № 28. с. 94-105.
7. Сироїд О. І. Духовна пісня в українській усній традиції першої половини XIX століття: проблеми функціонування та інтерпретації : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : 10.01.07. Львів, 2017. 23 с.
8. Яценко Г. В. Ієрархічно-сміслова систематизація музичних жанрів за рівнями духовного зростання. *Магістерський науковий вісник*. Тернопіль, 2018. № 30. С. 114-116.

*Ходикіна Ірина Василівна,
кандидатка економічних наук,
доктор філософії, викладачка
німецької мови, Бердянський
державний педагогічний
університет*

СУЧАСНІ СПОСОБИ КЛАСИФІКАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗВОРОТІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Фразеологічні звороти – невід’ємна частина мови, яка втілює у собі етнокультурні явища мови, з їх допомогою можна передати ставлення того, хто їх використовує в мові, ретранслює, до того чи іншого явища чи події. Фразеологічні звороти існували в мові завжди, і відповідно були різноманітні спроби їх класифікації. Але сучасні науки змінюють вектор направленості. Лінгвістика не стоїть осторонь цих процесів та вивчає мовні явища у соціокультурному або культурологічному аспектах, тобто у проекції на людину та її навколишнє середовище. Відповідно нам цікаво подивитися на зазначену тему сучасні підходи та методи класифікації фразеологічних зворотів у німецькій мові.

Актуальність обраної теми: класифікації фразеологізмів приділяють увагу багато вчених. Існують різні підходи до цієї проблематики, але тема не перестає бути цікавою та актуальною для наукового суспільства тому, що фразеологічні вирази з мови не зникають, а навпаки утворюються нові варіації, і, відповідно, виникають нові фактори, за яким можна проводити угруповання та розподіл фразеологізмів на класи та групи.

Ступінь досліджуваності проблеми: дослідження в цьому напрямку проводилися такими відомими вченими як Ш. Баллі, В. В. Виноградов, А. І. Смирницький, А. В. Кунін та інші. В основі їх робіт семантична неподільність, ступені стійкості, варіативність окремих компонентів та таке інше. Однак наука рухається вперед

і сучасний розподіл базується на інших підґрунтях. В основу сучасної класифікації покладені нові орієнтири.

Мета дослідження: проаналізувати існуючі підходи до класифікації та визначити, що саме береться за основу під час їх розподілу за групами або класами та як цей процес впливає на появу сучасних інтерпретацій фразеологічних зворотів.

Методи дослідження: під час дослідження були використані такі методи як: порівняльно-описовий та метод аналізу для співставлення та розуміння сутності фразеологізмів і метод синтезу для об'єднання їх у підгрупи та поділення на класи.

Сутність дослідження. Сучасний розвиток лінгвістики як науки є людино центрованим. Відповідно, вивчення фразеологічної картини сьогодення з урахуванням людського фактору стає пріоритетним напрямком антропологічної лінгвістики, поєднує дані соціолінгвістики, психолінгвістики, етнолінгвістики та покликаної стати єдиною теорією мови та людини.

Наразі існує багато різноманітних класифікацій фразеологічних зворотів. Класичні базуються на граматичних, семантичних особливостях фразеологічних зворотів та їх неподільної цілісності.

Ш. Баллі був першим вченим, який класифікував фразеологічні звороти на основі їх неподільності – фразеологічні групи (в них є свобода угруповання компонентів) та фразеологічні єдності (поєднання, позбавлені такої свободи).

В.В. Виноградов урізноманітнив класифікацію Ш. Баллі та додав до цієї класифікації сполучення. На сьогодні саме його підхід вважається класичним.

Прикладом фразеологічних груп можуть бути можуть бути такі фразеологізми як *jemandem den Kopf waschen* влаштовувати комусь головомийку, або такі *Ein Mann macht keinen Tanz, eine Blume keinen Kranz* один чоловік не зробить танок, з одної квітки не зробити вінок, або аналог українською *один у полі не воїн*). Із наведених прикладів видно, що в таких фразеологізмах окремі частини можуть використовуватися окремими словами та словосполученнями, тобто це вільні угруповання.

Фразеологічні єдності це: *zu Fuss* пішки, *zu Hause* вдома; словосполучення *klipp und klar* ясно, зрозуміло, *mit Frau und Maus* (грати в кішки-мишки), *Tag und Nacht* (день і ніч)).

Фразеологічні зрощення, ідіоми це суцільно пов'язані між собою вирази: *Sisyphusarbeit* сизифов труд, *Achillesferse* ахиллесова пята.

Науковець Н. М. Шанський має свій погляд на розподіл фразеологізмів. Він вважає, що фразеологічний зворот представлений як відтворена у готовому вигляді мовна одиниця, що складається з двох або більше ударних компонентів мовного характеру, постійна за своїм значенням, складом і структурою [1 с.10].

Класифікацію Н.М. Шанський пропонує робити з точки зору приналежності до частин мови, представлених сімома групами:

- дієслівні (*sich ängstigen* – хвилюватися; *nichts verändern* – нічого не змінювати);
- субстантивні (*Angesicht des Todes* – обличчя смерті; *Hans im Glück* – щасливець);
- адвербальні (*Schön ist es auch anderswo...* – в іншому місці теж добре);
- ад'єктивні (*mutterliche Liebe* – материнська любов; *eine böse Sieben* - зла сімка);
- вигуківі (*Scher dich weg* – йди геть);
- прийменникові (*ein Wolf im Schafpelz* – вовк в овечій шкурі);
- прислів'я та приказки (комунікативні): *Ehrlicher Feind ist besser als ein falscher Freund* – чесний ворог краще фальшивого друга [2 с.51].

Сучасні класифікації беруть за основу інші об'єднуючі фактори.

Так одним із сучасних підходів є розподіл на актуальні та застарілі. Актуальні – це перефрази з урахуванням реалій сьогодення, застарілі – ті, що зникли з часом у зв'язку зі зникненням. *Bei jemandem in der Kreide stehen* (бути записаним крейдою в когось = мати борг, раніше лихварі записували борги крейдою на дошках).

In den Mond gucken вираз, який означає «дивитися на луну», тобто на щось недосяжне, чекати поки рак свисне. У сучасній мові зустрічаються варіанти *in den Eimer gucken* або *in den Rohr gucken*. Обидва передають вже трохи інший підтекст. *Eimer* (відро) – асоціація із відром для сміття, *Rohr* (трубка), дивитися у трубку – це більше про

те марнотратство часу. Тут більше йдеться про новий стилістичний окрас даного фразеологічного звороту.

Прикладом застарілих можуть бути такі, які запозичені з інших мов, приміром давньогрецької (*gross wie Riese* (великий, як гігант)) та ті, що створені на основі давньонімецької мови, з використанням діалектизмів (*groue* або *grosse Paulina* – великий кавник).

І більшість сучасних класифікацій сконцентрована навколо людини, або того, що її оточує. Є окремі блоки фразеологізмів, що групуються за темами, пов'язаними із повсякденним життям людини, етнічними традиціями, почуттями, життєвим досвідом і таке інше.

Наприклад, дослідниця А. В. Зеленовська сгрупувала фразеологізми, в яких підкреслюється особливості рис національного характеру німців. Так, *Ordnung ist das halbe Leben* порядок це основа життя описує основну рису національного характеру німців – любов до порядку, або *Ohne Fleiss kein Preis* Без труда не витягнеш і рибку із запруди вказує нам на працьовитість, а *Spare was, dann hast du was* спочатку економ, а потім розбереш навіщо – описує бережливість німців [3, с.411].

Інша вчена О. О. Кимлик класифікує фразеологізми, які відображають кохання: *jemanden den Hof Machen* залицятися до когось, *jemandem grün sein* любити когось, *schaftmachen* розводити амури.

Схожі класифікації – за фарбами, із згадуванням тварин – це теж частина нового соціокультурного підходу до даної проблематики. Дослідниця Венжинович Н. Ф. із Ужгородського університету вважає, що «образ фразеологізму співвідноситься з зооморфним кодом культури, тобто зі сукупністю імен тварин, які виступають як носії культурних властивостей, що їм приписують. Це надає цим іменам ролі знаків мови культури. В основі образу лежить зооморфна метафора, тобто уподібнення тваринного і людського світів» [5].

Фразеологізми, що містять у собі анімалістичну компоненту, проектується на людину або риси її характеру, на суспільство загалом. Наприклад, *Alte Krähen sind schwer zu fangen* перекладається як старих ворон важко спіймати, аналогом такої пословиці в українській мові є «Стріляного горобця на полові не обдуриш». В німецькій мові ворони уособлюють собою хитру людину яка пройшла через багато випробувань та має певний досвід, в українській такими рисами наділяють горобця, але зміст вислову від цього не змінюється.

Besser ein Spatz in der Hand, als eine Taube auf dem Dach = краще горобець у руці, ніж голуб на даху дорівнює українському вислову *краще синиця в руках, чим журавель у небі*. Обидві передають зміст того, що краще тримати в руках матеріальні блага, ніж мріяти про щось неосяжне. Відповідно горобець асоціюється із чимось маленьким та матеріальним, що легко здобути, а от голуб в німецькій мові – це уособлення чогось більш швидкого, того, що важко спіймати, схопити та тримати в руках. Український варіант більш романтичний – журавель в небі – асоціація із чимось неосяжним.

Або такий приклад: *Am Raben hilft kein Bad* вороні марно купатися, тобто чорний колір не відмити. В українські кажуть з чорного кота білого не зробиш або крукові й мило не допоможе, або хто народився волком тому лисицею не бути, або оправ його хоч у раму, а він усе такий самий, або хто розуму не має, тому й коваль не вкує. Тобто, певними негативними рисами в німецькій мові наділяють крука, а в українській кота, або того ж самого крука [6].

В цьому ж фразеологічному звороті чорна фарба символізує нечесність, а біла навпаки, символ чистоти.

Інші приклади, пов'язані із фарбами: «*Bei Mutter Gruen* на лоні природи, *der rote Faden* червона нитка, *Wessbluten* до білої крові, тобто експлуатувати нещадно, *alles grau in grau malen* малювати сірим по сірому означає бути песимістом, *durch die rosa Brille schauen* дивитися через рожеві окуляри, *gelb von Neid* пожовтіти від заздрощів» [7].

Підводячи підсумок, зазначимо, що фразеологізми допомагають урізноманітнити мову, роблячи її виразною, емоційною, живою, образною, надаючи їй національних рис. Вони – невід'ємна частина мови, яка допомагає їй розвиватися.

Фразеологічні звороти є «наївною» картиною сучасності, оскільки відображають знання лише на рівні звичайної свідомості. Ситуації, закріплені у стійких оборотах, стають стереотипами поведінки людини, зумовленими національним світобаченням. Тому існує підхід до поділу фразеологізмів на певні групи на основі лінгвокраїнознавчого аспекту.

Фразеологічні поєднання виступають у мові як спосіб вираження комплексу переживань і думок у стислому вигляді, оскільки володіють культурно національною своєрідністю. Найчастіше вони базуються на соціолінгвістиці, психолінгвістиці, етнолінгвістиці та нейролінгвістиці.

Фразеологічні звороти – не атавізм, а аспект мови, що активно розвивається, та збагачує, як усне мовлення, так і надає родзинку письмовим текстам.

Основні висновки: Тож, як ми бачимо, явище фразеологічних зворотів у мові не застаріле й повільно, але продуктивно розвивається, на сьогодні вони набувають нового сенсу. Класифікація поділу фразеологічних зворотів також не стоїть на місці. Одночасно з розвитком мови створюються нові підходи, які враховують сучасні тенденції лінгвокультури, соціолінгвістики та етнолінгвістики.

Література:

1. Підносова Т. С. Класифікація фразеологізмів англійської мови. Пріоритети сучасної філології: теорія і практика URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/19dec2017/26.pdf> с.81
2. Шанский Н. М. Фразеология современного языка, Специальная литература, 1996. – 192 с. 22, 51.
3. Зеленовська А. В. Німецькі фразеологізми з концептом національного характеру=Немецкие фразеологизмы з концептом национального характера. С. 409-415 URL: <https://docplayer.com/213034914-A-v-zelenovskaya-yu-s-samolazova-nemeckie-frazeologizmy-s-konceptom-nacionalnogo-harakter-a-w-zelianskaya-y-s.html>
4. Кимлик О. О. Класифікація фразеологізмів німецької мови, які відображають кохання. С. 42-45 URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7513/1/Kimlyk_Klasyfikatsiia_frazeologizmiv.pdf
5. Венжинович Н. Ф. О заимствованиях в украинской фразеологии URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/37966>
6. Вирган І. О., Пилинська О. М. Словник ставих виразів української мови URL : <https://r2u.org.ua/data/Російсько-український%20словник%20сталих%20виразів%20%281959%29.pdf>
7. Німецькі ідіоми із кольором та їх значення URL: https://www.de-online.ru/nemezkie_idiomy_s_zvetom_

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

*Теребус Оксана Леонідівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальних
комунікацій Волинського
національного університету
імені Лесі Українки*

*Рожило Марія Андріївна,
кандидат наук із соціальних
комунікацій, доцент кафедри
соціальних комунікацій
Волинського національного
університету імені Лесі Українки*

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ

Держава, спираючись на Конституцію України, Кримінальний та Цивільний кодекси, розробила та ввела в дію низку законів стосовно різних галузей діяльності ЗМІ: Закон України «Про інформацію», Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Закон України «Про телебачення та радіомовлення», Закон України «Про інформаційні агентства», Закон України «Про рекламу», Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про публічну інформацію», Закон України «Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів», Закон України «Про державну таємницю» та ін.

Журналіст має право безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством (Ч. 2 Ст. 25 ЗУ «Про інформацію»). Під час виконання професійних обов'язків журналіст має право здійснювати письмові, аудіо- та

відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом (Ч.1 Ст.25 ЗУ «Про інформацію») [Див.: 1].

При підготовці журналістами критичної інформації про особу чи її діяльність (особливо якщо це посадовець), стає у пригоді Стаття 30 ЗУ «Про інформацію» [Див.: 1]. Цією статтею обумовлено, що ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень. Крім того, йдеться про те, що суб'єкти інформаційних відносин звільняються від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що ця інформація є суспільно необхідною.

Важливою для роботи журналістів є Стаття 171 Кримінального кодексу України «Перешкоджання професійній діяльності журналістів». Зокрема, в ній зазначено, що «умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів карається штрафом до 50 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років». Також передбачається покарання за перешкоджання виконанню професійних обов'язків або переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю – караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років. Ці заходи важливі з огляду розвитку свободи слова відповідно до норм Конституції України.

Однак в Україні склалася загрозлива ситуація у справі забезпечення основних прав та свобод людини й громадянина на отримання повної, неупередженої інформації та забезпечення права журналіста на вільне, без зовнішнього тиску виконання своїх професійних обов'язків, що зумовлено впровадженням політичної цензури. Тиск на ЗМІ став однією з найбільш поширених форм політичної цензури. Найактивнішим суб'єктом здійснення такого тиску стала державна та місцева виконавча влада, податкова адміністрація, правоохоронні органи. Це пояснюється тим, що в нашій державі ЗМІ залежать від політичних чи фінансових груп, що використовують медіа для реалізації власних інтересів (від загальнонаціональних телеканалів та видань до

регіональних, місцевих), відбувається втручання в редакційну політику, тиск на працівників, замовлені матеріали тощо.

Залежність системи судової влади в Україні від виконавчої влади та її корумпованість роблять неефективними для ЗМІ звернення до судових органів у разі порушення прав журналістів та редакційних колективів. В Україні наявна фактична безкарність чиновників за незаконне обмеження прав ЗМІ. Жодного з державних службовців не було звільнено з роботи за створення перешкод діяльності журналістів.

ЗМІ втрачають належні їм у демократичному суспільстві функції посередника між владою та суспільством, перетворюються на знаряддя політичного впливу та маніпулювання. Діяльність журналістів в Україні впродовж останніх десятиліть перебуває під пильним оком громадськості. Виступ журналіста в пресі чи ефірі є доступним і стає предметом широкого обговорення, а з боку «ображених» чи «засвічених» – причиною різного роду переслідувань (аж до фізичного знищення).

В Україні напрацьовано низку законів, інших нормативних документів, які обумовлюють засади діяльності журналістів в Україні. Так, Постановою Верховної Ради України від 14 січня 2020 року № 456-IX схвалено Рекомендації парламентських слухань на тему: «Безпека діяльності журналістів в Україні: стан, проблеми і шляхи їх вирішення» [2].

Отже, закони та інші нормативні документи, прийняті в Україні останні кілька років, відповідають європейським і світовим стандартам. Але для того, щоб вони успішно функціонували, ще належить створити відповідний суспільний ґрунт. Законодавчі положення повинні гарантувати безпеку та виконання всіх прав працівникам ЗМІ. Великі надії пов'язуються з процесом подальшої демократизації суспільства, інтегрування його в європейську спільноту, реформування судової системи.

Література:

1. Закон України «Про інформацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

2. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Безпека діяльності журналістів в Україні: стан, проблеми і шляхи їх вирішення» (Схвалено Постановою Верховної Ради України від 14 січня 2020 року № 456-IX).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456-IX#Text>

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Рябцев Геннадій Леонідович,
доктор наук з державного
управління, професор, професор
Києво-Могилянської школи
врядування імені Андрія
Мелешевича, головний
консультант Національного
інституту стратегічних
досліджень*

ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Швидкі, системні, докорінні зміни, що відбуваються в світі, свідчать про розгортання в ньому Четвертої промислової революції. Її характеризують злиття технологій і поява виробництв, лінії й вироби на яких взаємодіють між собою та споживачами в рамках «Інтернету речей». Створювані внаслідок цих перетворень «розумні» системи й високоточні виробництва вимагають все більше енергії вищої якості.

Традиційні технології її виробництва нездатні задовольнити «цифровий попит». Енергосистеми, збудовані за потужної державної підтримки в 1950-1970-х, потребують усе більших витрат на підтримання, оновлення і модернізацію. Проте зараз банківський капітал інвестує в більш привабливі об'єкти, тоді як держава перевантажена боргами й соціальними зобов'язаннями. Нестача інвестиційних коштів призводить до наростаючого старіння енергетичного обладнання, зниження ефективності виробництва, збільшення непродуктивних витрат, а отже, невпинного зростання цін і тарифів.

Спрощення доступу до інформації формує стійкий соціальний запит на перебудову держав з перехідною економікою за «світовими стандартами» споживання. Але залучення все більших обсягів викопного палива, здатних задовольнити цей запит, погіршує стан навколишнього середовища. Це не лише позначається на рівні життя, але й збільшує витрати на захист довкілля, охорону здоров'я, соціальне забезпечення.

Виходом може стати використання відновлюваних джерел енергії, проте платоспроможний попит на них у державах, що розвиваються, може з'явитися лише із здешевленням виробництва.

Висока собівартість нових технологій за нездатності традиційної енергетики забезпечити доступ до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх, поглиблює енергетичну бідність і поширює «енергетичну демократію». Попит стає більш гнучким і мобільним. Підтримувана новими технологіями, швидко еволюціонує поведінка споживачів. Не бажаючи залежати від монополізованих ринків і застарілих мереж, вони розвивають власні, людиноцентричні системи, у рамках яких є одночасно постачальниками. Відбувається «енергетичний перехід», орієнтований на масштабне використання розподілених потужностей, інтелектуалізацію інфраструктури, формування децентралізованих висококонкурентних ринків.

Здійснення енергетичного переходу в Україні потребуватиме переорієнтування політики держави з марних спроб зупинити старіння традиційних систем і невпинне зростання тарифів на створення гнучких енергетичних систем, розподіленої генерації й переробки, з патерналістської підтримки громадян на формування їхньої активної позиції та енергоефективної свідомості.

Основними принципами державної політики в енергетичній сфері мають стати:

- захист національних інтересів, що передбачає пріоритет загальнодержавних інтересів під час оптимізації енергетичних балансів;
- енергетична самодостатність, відповідно до якої перевага віддається інтенсивному розвитку власної ресурсної й технологічної бази, передусім ширшому використанню низьковуглецевих джерел і технологій із найвищими коефіцієнтами перетворення енергії;
- диверсифікація, що передбачає, що національна економіка не повинна надмірно залежати від будь-якого джерела, маршруту чи постачальника енергетичних ресурсів і технологій;
- взаємозамінність ресурсів, відповідно до якої темпи споживання вичерпних ресурсів не повинні перевищувати темпи освоєння джерел їхнього заміщення;

– екологічна прийнятність, відповідно до якої розвиток паливно-енергетичного комплексу не має супроводжуватися випереджаючим зростанням його негативного впливу на навколишнє середовище;

– економічна ефективність, що передбачає максимізацію кінцевого прибутку від експлуатації природних ресурсів та економічно ефективну роботу всіх галузей паливно-енергетичного комплексу;

– раціональне використання, що передбачає пріоритет внутрішнього споживання ресурсу перед його експортом чи використанням як первинного енергоносія;

– баланс інтересів, що має на увазі рівне врахування інтересів виробників (постачальників) і споживачів паливно-енергетичних ресурсів.

З огляду на це, загальною метою енергетичної політики має стати формування спроможності держави в технічно надійний і безпечний, економічно ефективний та екологічно прийнятний спосіб задовольняти потреби суспільства в енергоресурсах, забезпечувати стаке функціонування економіки в нормальних і кризових умовах і захищати національні інтереси незалежно від зовнішніх і внутрішніх впливів [1; 2].

Основним внутрішнім пріоритетом має стати переорієнтування державної політики на безумовне виконання Цілі 7 Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року, що вимагає організації доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх. Необхідно підтримувати розвиток нових моделей ринкових відносин, невтручання в ціноутворення, посилення антимонопольного регулювання. Розвиток енергетики не повинен супроводжуватися випереджаючим зростанням його негативного впливу на довкілля. Енергетична самодостатність має забезпечуватися шляхом інтенсивного розвитку власної ресурсної й технологічної бази, ширшого використання низьковуглецевих джерел, диверсифікації енергетичних ресурсів і технологій. Необхідно сприяти використанню розподілених потужностей, інтелектуалізації інфраструктури та формуванню децентралізованих ринків. Варто стимулювати розвиток міської енергетики з високою концентрацією потужностей і великим запасом міцності, прийнятною вартістю приєднання до інфраструктури й можливістю зростання. Держава має сприяти формуванню конкурентоспроможних суб'єктів господарювання, здатних працювати

у жорстких умовах відкритого ринку. Варто припинити неефективну практику надання державної допомоги окремим галузям чи компаніям, натомість стимулюючи їх корпоративний розвиток. Варто підвищувати енергоефективність економіки, управляти попитом, формувати енергоефективну свідомість громадян та стимулювати їхню активну просьюмерську поведінку.

Основним зовнішнім пріоритетом має стати досягнення стану, за якого національна економіка не буде критично залежати від будь-якого одного джерела, маршруту чи постачальника енергетичних ресурсів і технологій. Має бути забезпечені як швидка й повноцінна гармонізація українського та європейського законодавства, так і ефективне реагування на порушення зобов'язань з боку ЄС. Середньостроковим завданням є повноцінна інтеграція української енергетики в європейський енергетичний простір. Українська держава та бізнес мають стати більш активним на європейських енергетичних ринках, ініціювати та реалізувати проекти розширення технічної спроможності транскордонної торгівлі з країнами ЄС, забезпечити створення інтегрованих із європейськими партнерами торгових площадок (бірж) для вільної торгівлі енергією та енергоресурсами.

Гібридні загрози стійкості функціонування енергетичного сектору обумовлюють необхідність формування спроможності як галузей енергетики, так і держави в цілому гарантовано виконувати свої функції та надавати послуги за будь-яких умов. Основним пріоритетом у цій сфері є формування системи стратегічного управління у сфері енергетичної безпеки та запровадження механізмів управління ризиками. У частині координації дій держави, суб'єктів ринків, населення необхідно запровадити механізми забезпечення енергетичної стійкості [3] й формування спроможності до нейтралізації загроз будь-якого типу [4].

Література:

1. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування : аналіт. доп. ; за заг. ред. О. М. Суходолі. Київ : НІСД, 2020. 178 с.

2. Визначення рівня енергетичної безпеки України: аналіт. доп. / [Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Бобро Д. Г., Рябцев Г. Л., Завгородня С. П.] ; за заг. ред. О. М. Суходолі. Київ : НІСД, 2021. 71 с.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості» : Указ Президента України від 27 вер. 2021 р. № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>.
4. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04 сер. 2021 р. № 907-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-energetichn-a907r> (дата звернення: 24.09.2021).

*Єрко Ірина Володимирівна,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри туризму
та готельного господарства,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки*

РОЛЬ ПЕРСОНАЛУ В ЕФЕКТИВНОМУ СЕРВІСІ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ЛУЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Ефективний сервіс є можливим за умови правильного управління персоналом. Управління персоналом підприємств готельно-ресторанного господарства в сучасних умовах пояснюється підвищеними вимогами гостей.

Розширення та диверсифікація готельного продукту, розуміння того, яким має бути сервіс та рівень обслуговування на сучасному етапі зумовлюють важливість створення чітких вимог до персоналу готельного підприємства та організації його роботи.

Таким чином, основними індикаторами впливу на якість готельного та ресторанного сервісу з боку персоналу є забезпечення гідного рівня обслуговування, що відповідає вимогам до певної категорії закладу, а саме: дотримання охайного та презентабельного вигляду, чистота і порядок на робочому місці, щирий сервіс, кваліфікована ротація кадрів, знання іноземних мов й висока культура спілкування з гостями, дотримання стандартів якості [1].

Дані аспекти важливо застосовувати при роботі з персоналом закладів готельно-ресторанного господарства Луцької ТГ. Створення умов для реалізації функцій високої культури готелю чи ресторану, дозволить сформувати високопрофесійну команду, яка надає сервіс високої якості. Дотримання внутрішніх стандартів працівниками, постійний аналіз відгуків гостей і реагування на них, систематична робота з персоналом створюють умови для формування бажаної культури

обслуговування як з боку власників бізнесу, та і з боку персоналу, результатом чого стає задоволений гість [1].

Важливим є розроблення єдиного стандарту культури обслуговування для закладів індустрії гостинності Луцької ТГ. Потрібно сформуванати таку культуру готелю чи ресторану, яка буде відображати його місію й досягнення стратегічних цілей, а не буде підлаштована під конкретного керівника.

Гарним прикладом культури обслуговування, є стандарти, запроваджені у міжнародних та національних готельних мережах. Наприклад, гаслом мережі Marriott International є: «Гарне обслуговування – дати гостю трохи більше, ніж він очікує, а високоякісне обслуговування – зробити це із щирим задоволенням». Внутрішні стандарти цієї мережі, що включає 29 брендів, спрямовані на надання бездоганного сервісу, здатного задовольнити кожного гостя майже у сотні країн світу.

При цьому велика увага приділяється задоволенню потреб персоналу, висока заробітна плата, підтримка, командний дух, що є запорукою високої продуктивності праці й морального задоволення працівників [3]. Готельна мережа Intercontinental Hotels Group має також єдину програму лояльності, де ключовими правилами поведінки для усього колективу з урахуванням цінностей мережі є професіоналізм, реальна зацікавленість потребами гостя, висока мета, цілеспрямованість, бажання вчитися та розвиватись і командна робота [2].

Національна мережа Reikartz Hotel Group має також єдині стандарти служби сервісу та обслуговування. Навчання працівників та постійне підвищення кваліфікації персоналу має особливе місце в цій мережі. Регулярне навчання команди, стажування в кращих готелях мережі є одними з акцентів готелів даної мережі. Власна програма мотивації персоналу є також [4]. У Луцькій ТГ є один готель-представник даної мережі – готель «Світязь» (м. Луцьк), який ефективно застосовує даний стандарт.

Частина готелів Луцької ТГ також мають свої стандарти обслуговування. Як правило, це готельні підприємства, які за рейтингом сервісу, займають перші позиції, і є найпопулярнішими у регіоні, наприклад «Noble», «Срібні лелеки», «Україна», «Світязь», «Modjo», «Patio di Fiori» тощо. Дані стандарти включають наступні положення: стандарт конфіденційності перебування гостя, стандарт взаємодії

між підрозділами, стандарт зустрічі гостей, стандарт відповіді на телефонний дзвінок, стандарт обслуговування груп, стандарт отримання чайових, стандарт роботи з кредитними картками, стандарт замовлення таксі, стандарт оформлення та зберігання забутих гостями речей готелю, стандарти у випадку виникнення надзвичайних ситуацій, стандарт в'їзду та виїзду гостей, стандарт анулювання бронювання, поселення гостей, стандарт поведінки та робочого часу, стандартні фрази та стандарт зовнішнього вигляду тощо.

Дані стандарти стосуються виключно технологічної концепції гостинності, які не мають на меті привернути до себе гостя та зробити його постійним відвідувачем завдяки загальній атмосфері, затишку, комфорту, тому важливим є розробка стандарту, концепції сервісу саме з гуманітарної точки зору.

Література:

1. Вплив корпоративної культури на якість готельного сервісу. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/66.pdf (дата звернення: 14.07.2022).
2. Official site of InterContinental Hotels Group. URL: <https://www.ihgplc.com/responsible-business/our-people> (дата звернення: 14.07.2022).
3. Official site of Marriott International company. URL: <https://members.marriott.com/brands/> (дата звернення: 14.07.2022).
4. Reikartz Hotel Group. Офіційний сайт. URL: <http://reikartz.com> (дата звернення: 15.07.2022).

*Ковтуник Інна Іванівна,
кандидат географічних наук,
старший викладач кафедри
туризму та готельно-ресторанної
справи природничо-економічного
факультету Кам'янець-
Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

ГЕОХРОНОЛОГІЧНІ ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Хмельницька обл. розташована в південно-західній частині Східно-Європейської (Руської) платформи на межі двох її тектонічних структур – Українського кристалічного щита і Волино-Подільської плити. Український кристалічний щит є найдавнішою ділянкою земної кори на території України і найбільш піднятою частиною фундаменту платформи. Він складений сильно зміненими магматичними і метаморфічними кристалічними породами, які утворилися в архейській і протерозойській ерах і мають вік 3,5-0,6 млрд. років (таблиця 1). Гірські породи щита дуже зім'яті в складки і розчленовані численними розломами на блоки різної величини. Найдавніші (протерозойські) розломи розкололи щит на блоки, крайній західний з яких – Волино-Подільський лежить в основі східної частини області. В свою чергу він розділений на два менші блоки – Волинський і Подільський [15].

Таблиця 1.

Породи геологічних періодів на території Хмельницької обл.

Ери	Періоди	Початок, млн. р.	Породи, якими представлений період	Місце виходу порід на поверхню
Кайнозойська	Четвертинний (антропогеновий)	1,8	піски, супіски, суглинки, лес і лесовидні суглинки, гравій, галька, торф	в місцях поширення
	Неогеновий	25	кварцові та кварцово-глауконітові піски, пісковики, вапняки, глини, мергелі, гіпси та ангідрити	в місцях поширення
	Палеогеновий	67	кварцові та кварцово-глауконітові піски, пісковики, мергелі	в місцях поширення

Мезозойська	Крейдовий	137	кварцові та кварцово-глауконітові піски, опоки, опалові спонголіти, крейда, крейдоподібні та піщані вапняки, кремінь	берегові схили Дністра та долини Горині
	Юрський	195	не представлений	
	Тріасовий	230	не представлений	
Палеозойська	Пермський	285	не представлений	
	Камяновугільний	350	не представлений	
	Девонський	400	не представлений	
	Силурійський	440	плитчасті і грудкуваті вапняки, доломіти, доломітові мергелі	берегові схили Дністра та його приток – Студениці, Тернави, Мукші, Смотрича, Жванчика, Збруча
	Ордовіцький	500	ясно-сірі кварцові пісковики, сірі верстуваті вапняки	Долини Дністра та його приток – Руски, Студениці, Тернави
Протерозойська	Кембрійський	570	пісковики	околиці села Китайгород
		2600	гнейси, мігматити	берегові схили Дністра та його приток – Руски, Ушиці Данилівки, Калюсу та півн.-сх. частина області
Архейська		4000	діорити, гнейси, мігматити, кварцити, кристалічні сланці, кристалічні вапняки	Долини Південного Бугу, Случа та їх приток

Складено за даними: [1].

Внаслідок давніх тектонічних рухів фундамент Волино-Подільської плити також розколовся на ряд блоків, а сама плита неодноразово опускаючись, ставала морських дном. В морських басейнах плити відбувалось інтенсивне нагромадження осадових відкладів з органічних решток та знесених із суші уламків гірських порід.

Література:

1. Заставецький Б. І. Географія Хмельницької області / Б. І. Заставецький, О. В. Заставецька, І. Л. Дітчук. – Тернопіль: орендне п-во «Тернопільська обласна друкарня», 1995. – 96 с.

*Дробот Ольга Вячеславівна,
доктор психологічних наук,
професор кафедри психології,
соціальної роботи та педагогіки,
Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ПРОЯВИ ТРИВОЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Постійно зростаючий рівень інформатизації суспільства та його тенденція до глобалізації суттєво видозмінюють роль засобів масової інформації у сучасному світі. Якщо раніше особистість повинна була змінювати фізичне, соціальне, культурне середовище та прикладати зусилля для пошуку і налагодження комунікації з метою отримання нових агентів соціалізації, то в сьогоденні куди більш важливою навичкою є вміння фільтрувати інформацію і джерела, з яких «інфо» надходить.

Величезні об'єми різномірної інформації, до якої людина має доступ цілодобово, можливість зв'язку з близькими людьми на відстані, змога побачити новини з будь-якої точки світу, не будучи прив'язаним до геолокації та розкладу програм на телебаченні – усе це нам надає змогу отримати засоби масової інформації (ЗМІ) нового покоління. Особливим ефектом від сучасних ЗМІ є постійно працююча і практично безперебійна мережа Інтернету, де телеведучих замінили блогери, а проста людина з провінції може стати відомою ледь не за один день. Проте часом, зазирнути занадто сильно у цю віртуальну пучину, шанси вибратись з неї не стають досить високими. Особливо це стосується однієї з найбільш вразливих частин нашого суспільства – підлітків, життя яких поза мережею Інтернет означає життя поза групою однолітків та їх неприйняття. Величезна кількість часто неякісного контенту, впливає на емоційний стан підлітка, провокуючи прояви тривожності. Накопичено чималий досвід у цьому напрямку досліджень, зокрема різні

аспекти впливу ЗМІ досліджує В. Степанов, Д. Крат [2], теоретико-методологічні засади діяльності ЗМІ розглядаються Н. Костенко [1] у ракурсі цінностей і символіки масової комунікації, психогігієна виховання та заходи пропагування вивчаються вченими Максименко С. Д., Болтівець С. І., Кокун О. М. [3].

У зв'язку з цим існують і продовжують розроблятися наступні способи забезпечення інформаційної безпеки дітей та підлітків, що повинні позитивно вплинути на їх емоційне благополуччя: правове регулювання; обмеження доступу до інформації, включаючи блокування медіа-ресурсів; контроль доступу школярів до комп'ютерних ресурсів. Підвищення так званої медіакомпетентності означеної вікової категорії невілює прояви тривожності, допомагає фільтрувати джерела інформації, це досягається в основному за рахунок розвитку критичного мислення підлітка [4].

Якщо говорити про те, яким чином засоби масової інформації впливають саме на розвиток підлітка, то варто відзначити, що за допомогою ЗМІ може здійснюватися психологічний вплив, з метою зміни установок, мотивів і цілей. Доросла, психічно зріла людина, більш-менш здатна аналізувати інформацію, яку вона приймає, скажімо так – адекватніше, ніж підліток приймаючий її всю без виключення. Приклади поведінки та світогляду підліток приміряє на себе не до кінця усвідомлюючи моральність цього образу та наслідки, які можуть за ним стояти. Тому інформація, що несе в собі деструктивний чи протиправний характер може стати прикладом наслідування підлітка, при тому, що підлітковий період є надзвичайно важливим у формуванні особистості в цілому.

В свою чергу, підвищена тривожність проявляється у надмірному хвилюванні, схильності до тривоги в ситуаціях, що, на думку самого індивіда, можуть завершитися неприємностями, фрустрацією, невдачами – тобто таких, що не несуть прямої загрози життю індивіда. Але висока тривожність перешкоджає формуванню та розвитку навичок комунікації, стратегій цілепокладання, адекватному реагуванню в стресових ситуаціях які знадобляться в дорослому житті.

Не дивлячись на вивченість впливу засобів масової інформації на тривожність особистості підлітка, наявні дослідження є достатньо актуальними у сучасному науковому просторі. В реаліях сьогодення

проблема інформаційного впливу та проблема залежності від інформаційного потоку стає все гостріше у зв'язку з діючим військовим станом в країні, досвідом тривалого вимушеного карантину.

Література:

1. Костенко Н. В. Телебачення як тотальна практика і лібералізація відмінностей. *Українське суспільство* – 2003. Соціологічний моніторинг. – К.: ІС НАНУ, 2003. – С.438-451.
2. Крат Д. А. Вплив засобів масової інформації на розвиток особистості у підлітковому віці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Серія 12: Психологічні науки*. Випуск 4(49). С. 241-247.
3. Психологічне обґрунтування заходів пропагування психогігієнічного виховання і здорового способу життя серед сучасної молоді: Монографія / [Максименко С. Д., Болтівець С. І., Кокун О. М., Здіорук С. І., Губенко О. В., Гуменюк Г. В.]; за заг. ред. С. Д. Максименка. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2012. – 152 с.
4. Scott, D. W. Anxiety, critical thinking and information processing during and after breast biopsy. *Nursing Research*. – 1983. – с. 24-28.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

*Гринченко Ігор Борисович,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

*Карпунець Тетяна В'ячеславівна,
старший викладач кафедри
гімнастики, музично-ритмічного
виховання і фітнесу, Харківський
національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди*

*Лисенко Валентина Василівна,
старший викладач кафедри
олімпійського і професійного
спорту, спортивних ігор та
туризму, Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

*Чуприна Олександр Іванович,
старший викладач кафедри
олімпійського і професійного
спорту, спортивних ігор та
туризму Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

КООРДИНАЦІЙНІ ЗДІБНОСТІ ЯК ФАКТОР СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ВОЛЕЙБОЛІ

Загальновідомо, що прояв координаційних здібностей у волейболі відбувається під час виконання всіх необхідних у грі техніко-тактичних дій. Результативність усіх дій залежить від сили, швидкості, витривалості та гнучкості спортсмена [1, 4].

Численна кількість дослідників [1, 2, 4] вважають, що координаційні здібності – це здатність до перебудови та пристосування

до рухових дій. Це здатність виконувати рухові дії, розподіляючи їх у просторі за часом та витраченим зусиллям (координація рухів визначає швидкість, точність та своєчасність виконання технічних прийомів). Швидкість та якість внесення корективів, а також здійснення нових рухових дій також визначаються цією здатністю. Координація визначається так само як здатність до швидкої зміни здійснених форм рухів або як перехід від одного виду рухів до інших відповідно до умов та ситуації. На думку дослідників, чим більший наявний руховий досвід у спортсмена, тим легше йому обрати адекватний спосіб техніко-тактичної дії.

Зазвичай [5, 6] відзначають, що коли йдеться про реагування або реакції як координаційні здібності, то необхідно обрати відповідний момент і місце дії як фактор оптимальної швидкості, необхідної для виконання цієї дії (наприклад, реакція на обманний рух суперника). Рівень здатності до реагування визначається часом від надходження сигналу руху до закінчення руху. Швидкість реакції визначає кількість часу, витраченого на реагування (сенсорний компонент) і часу конкретного виконання дії, так саме враховуються задіяні групи м'язів цього руху (моторний компонент) [3].

Здатність до орієнтації у просторі іноді тлумачиться як здатність точно визначити положення тіла та його переміщення у відповідну точку (у волейболі такі точки – місце на майданчику, сітка, м'яч, що рухається, розташування партнерів та суперників), а також здатність вміти виконати рухи у певному напрямку (наприклад, перебивання м'яча у вільну зону майданчика, або між двома суперниками тощо) [1]. Високо розвинена здатність до просторової орієнтації дає можливість миттєво та точно оцінювати обстановку на ігровому полі та здійснювати правильну тактичну поведінку під час гри.

За *вміння диференціювати та переключати увагу*, на думку деяких дослідників [4] відповідає функція, що забезпечується загальною сукупною роботою аналізаторів та мобільністю нервових процесів. *Здатність до рівноваги* визначається як вміння утримувати певне статичне положення тіла (статична рівновага) у заданий проміжок часу, а також як вміння зберігати потрібне положення під час виконання різних рухових дій після їх закінчення (динамічна рівновага).

Як свідчать сучасні дослідження, здатність утримання рівноваги дуже важлива у процесі гри, де відбувається безліч падінь, прискорень, ривків, стрибків, раптових зупинок [7].

Власне координаційні здібності у волейболі необхідні при виконанні всіх техніко-тактичних дій у грі та безпосередньо пов'язані з розвитком інших фізичних здібностей: сили, пружкості, витривалості, гнучкості. Координаційні здібності у волейболі умовно поділяються на акробатичні (застосовуються при рухових діях у захисті) та стрибкові (застосовуються при нападі, блокуванні, передачах у стрибках тощо).

Висновки. Отже, до складу координаційних здібностей волейболіста в сучасному тлумаченні входять: а) координація рухів – можливість здійснювати різні рухові дії, керуючи та розподіляючи їх у часі й просторі. За витраченим зусиллям координація рухів визначає швидкість, точність та своєчасність виконання технічного прийому; б) швидкість і точність дій, від котрих залежить результативність усієї гри (у цьому, власне, й полягає доречність та раціональність застосування того або іншого технічного прийому); в) своєчасність реакції у відношенні до об'єкта, що рухається, з'являється разом з розвитком швидкості й визначається рухливістю нервових процесів; г) здатність розподіляти й переключати увагу – функція, що забезпечується загальною сукупною роботою аналізаторів та мобільністю нервових процесів; г) стійкість вестибулярних реакцій – обов'язкова умова розвитку координаційних здібностей у ігровому процесі, в якому виконується безліч падінь, прискорень, ривків, стрибків, раптових зупинок.

Література:

1. Гринченко, І. Б., Сірий, О. В., Тихонова А. О., & Тихонов, А. І. (2021) Використання вправ акробатичної спрямованості у навчально-тренувальному процесі юних волейболісток 12-14 років. «Sportivnye Iгры».4 (22), 34-44 doi: 10.15391/si.2021-4.03
2. Корж, Д. (2013). Акробатична підготовка в навчально-тренувальному процесі волейболістів. Нова педагогічна думка, 4, 136-138.
3. Мітова О. О. (2021). Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення.

(Автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01). Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України, Київ.

4. Платонов В. Н. (2017) Двигательные качества и физическая подготовка спортсменов. Киев: Олимпийская литература.

5. Boichuk, R., Iermakov, S., & Nosko, M. (2017a). Pedagogical conditions of motor training of junior volleyball players during the initial stage. *Journal of Physical Education and Sport*, 17(1), 327-334. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2017.01048>

6. Boichuk, R., Iermakov, S., Nosko, M., & Kovtsun, V. (2017b). Special aspects of female volleyball players' coordination training at the stage of specialized preparation. *Journal of Physical Education and Sport*, 17(2), 884-891. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2017.02135>

7. Mokhov, K. S., Whitman, D. Yu., & Bobrov, D. A. (2020). Methodology of developing coordination abilities in volleyball lessons. *Health, Physical Culture and Sports*, 2(18), 280-285. [https://doi.org/10.14258/zosh\(2020\)2.29](https://doi.org/10.14258/zosh(2020)2.29) (in Russian)

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Гук Ольга Володимирівна</i> ВІТЧИЗНЯНІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	3
---	---

<i>Нагорнюк Оксана Петрівна</i> ДЕРЖАВНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ДЛЯ ПОШУКУ ЕФЕКТИВНИХ СПОСОБІВ АКУМУЛЮВАННЯ ЕНЕРГІЇ.....	6
---	---

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

<i>Товкун Людмила Вікторівна</i> ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ.....	11
---	----

<i>Юморанов Денис Ігорович</i> ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВОЄННИМ СТАНОМ В УКРАЇНІ.....	15
---	----

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

<i>Бичук Ірина Олександрівна</i> КЛАСОКРАТИЧНА ТЕОРІЯ У СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО.....	21
---	----

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

<i>Кадашевич Крістіна Олександрівна, Пісоцька Марина Еміліївна</i> НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ».....	24
---	----

Сергєєва Валентина Федорівна ІНТЕГРОВАНЕ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК НОВІ ПІДХОДИ В ОСВІТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ.....29

Стеценко Олена Олексіївна ІНТЕРАКТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ LEARNINGAPPS ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....36

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Шумейко Олена Анатоліївна МОВЛЕННЯ ЯК ІНДИКАТОР КУЛЬТУРИ МІЖПЕРСОНАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ.....40

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Шерстій Уляна Ігорівна ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ФЕСТИВАЛІВ І КОНКУРСІВ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ.....45

Яценко Галина Володимирівна СОТЕРІОЛОГІЧНА МІСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ ПІСНІ.....52

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Ходикіна Ірина Василівна СУЧАСНІ СПОСОБИ КЛАСИФІКАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗВОРОТІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....58

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

<i>Теребус Оксана Леонідівна, Рожило Марія Андріївна</i> ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ.....	64
--	----

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

<i>Рябцев Геннадій Леонідович</i> ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	68
---	----

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

<i>Єрко Ірина Володимирівна</i> РОЛЬ ПЕРСОНАЛУ В ЕФЕКТИВНОМУ СЕРВІСІ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ЛУЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	73
<i>Ковтунук Інна Іванівна</i> ГЕОХРОНОЛОГІЧНІ ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ.....	76

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Дробот Ольга Вячеславівна</i> ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ПРОЯВИ ТРИВОЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	78
--	----

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

<i>Гринченко Ігор Борисович, Карпунець Тетяна В'ячеславівна, Лисенко Валентина Василівна, Чуприна Олександр Іванович</i> КООРДИНАЦІЙНІ ЗДІБНОСТІ ЯК ФАКТОР СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ВОЛЕЙБОЛІ.....	81
---	----

Підписано до друку 09.08.2022р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 70 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Відруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net